

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra společenských věd

**Řecká občanská válka a uprchlíci do
Československa
(historická analýza na základě skutečného
příběhu)**

Bakalářská práce

Greek Civil War and refugees to Czechoslovakia

(historical analysis based on a true story)

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

PhDr. Petr NESVADBA, CSc.

AUTOR PRÁCE

Bc. Filip JANÁČ

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Ostrově, dne 10. 3. 2022

Bc. Filip JANÁČ

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat PhDr. Petru Nesvadbovi, CSc., který mi vnuknul nápad na toto téma práce a poskytl mi cenné návrhy, připomínky, poznatky a rady. Mockrát děkuji za vedení mé práce, konzultace a jeho trpělivost.

Dále bych chtěl vyjádřit poděkování své babičce, bez které by tato bakalářská práce také nejspíše nevznikla, za její odvahu sdílet její životní příběh.

ANOTACE

Bakalářská práce se věnuje problematice občanské války v Řecku, která probíhala ve 40. letech dvacátého století mezi sympatizanty Komunistické strany a řecké pravice. Cílem této teoreticko-praktické práce je analýza občanské války v Řecku založená na studiu dostupných českých a zahraničních pramenů. V teoretické části je zmapován vývoj událostí první balkánské války, meziválečné období, doba druhé světové války a okupace, počátky občanské války až po její konec a důsledky. Samostatnou kapitolu má problematika emigrace řeckých obyvatel při i po občanské válce. Praktickou částí je polostrukturovaný rozhovor s pamětnicí, která jako dítě zažila převoz z Řecka do Československa a následný život na území Československa.

KLÍČOVÁ SLOVA

občanská válka v Řecku, partyzáni, komunisté, rojalisté, odboj, emigrace, řecké děti, studená válka

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the issue of the civil war in Greece, which took place in the 1940s between supporters of the Communist Party and the Greek right. The aim of this theoretical and practical work is the analysis of the civil war in Greece based on the study of available Czech and foreign sources. The theoretical part describes the development of the events of the First Balkan War, the interwar period, the Second World War and the occupation, the beginnings of the Civil War to its end, and its consequences. The issue of emigration of the Greek population during and after the Civil War has a separate chapter. The practical part is a semi-structured interview with a woman who, as a child, experienced transport from Greece to Czechoslovakia and subsequent life in Czechoslovakia.

KEYWORDS

Greek Civil War, guerillas, communists, rooyalists, resistance, emigration, Greek children, Cold War

Obsah

Úvod.....	6
1. Řecko před občanskou válkou.....	8
1.1 Kontext začátku 20. století.....	8
1.2 Vstup Řecka do 2. světové války	12
1.3 Doba okupace a počátky občanské války	15
1.4 První kolo občanské války	21
2. Konec nacistické okupace a druhá fáze občanské války	22
2.1 Konec okupace.....	22
2.2 Krvavý prosinec, druhé kolo občanské války	24
3. Třetí etapa občanské války.....	28
3.1 Od Varkizy k volbám	28
3.2 Volba o budoucnost Řecka	31
3.3 Finální fáze boje o Řecko.....	33
3.4 Důsledky občanské války.....	39
4. Úprk řecké populace před hrůzami války.....	41
4.1 Řečtí uprchlíci.....	41
4.2 Život uprchlíků očima pamětnice	42
Závěr.....	51
Seznam použité literatury.....	52

Úvod

Těžko si lze představit hrůzy války, kde proti sobě stojí obyvatelé jednoho státu, vlastní bratři. Předkládaná bakalářská práce mapuje dějiny jednoho z nejtemnějších období novodobých řeckých dějin - dobu, kdy proti sobě v konfliktu stály různě politicky orientované masy lidí, kteří se kvůli svým rozdílným pohledům nebáli proti sobě obrátit zbraně. Jedná se o období občanské války v Řecku, která probíhala ve 40. letech minulého století.

Cílem práce je analýza občanské války v Řecku založená na studiu dostupných pramenů. Práce se opírá o několik českých i zahraničních publikací, které období občanské války či celkově historii Řecka mapují. Důraz je kladen zejména na rozbor a vývoj politické scény, která byla hlavním důvodem dění v Řecku ve čtyřicátých letech, s přihlédnutím na důležité vojenské operace, které jsou v práci zmíněny. Práce by měla poukázat na skutečnost, že za občanskou válku na řeckém území není odpovědná pouze tehdejší Komunistická strana Řecka, jak je často prezentováno, ale také jiné složky tehdejší řecké politiky. Otázka, kdo za válku ve skutečnosti může, však není v práci zodpovězena, protože se názory odborníků na toto téma rozcházejí. V práci je také věnována pozornost mezinárodní angažovanosti, zejména tedy ze strany Sovětského svazu, Spojených států a Velké Británie. Práce se snaží čtenáři přiblížit jejich postoj a úmysly v tomto řeckém konfliktu, který je často označován jako první konflikt studené války.

Bakalářská práce je kvůli přehlednosti rozdělena celkem na čtyři kapitoly, které se dále dělí na podkapitoly pro lepší orientaci. První tři kapitoly na sebe navazují v časové posloupnosti, čtvrtá kapitola se vrací v čase do poslední fáze občanské války a vypráví příběh pamětnice. V první kapitole je nastíněn vývoj řeckých dějin od první balkánské války, která proběhla od roku 1912, přes hrůzy druhé světové války a dobu okupace, až do doby prvního kola občanské války. Ve druhé kapitole se práce věnuje druhému kolu občanské války, které nastalo v prosinci 1944. Třetí, závěrečná, kapitola mapuje dobu od roku 1945 do léta 1949, tedy konce poslední fáze občanské války. Závěrem kapitoly jsou také

zmíněny poválečné důsledky, které se v Řecku objevily. Čtvrtá kapitola je věnována řeckým uprchlíkům, s důrazem na takzvané řecké děti, které byly deportované při poslední fázi občanské války. Částí poslední kapitoly je i polostrukturovaný rozhovor s pamětnicí, která transport z Řecka zažila. Rozhovor s pamětnicí čtenáři dává možnost nahlédnout do těžké životní události, která postihla mnoho osob a ovlivnila tím osudy spousty lidí.

Jako motivací pro sepsání této bakalářské práce pro mne byl životní příběh mé babičky, která občanskou válku v Řecku jako malá se svou rodinou zažila a během její poslední fáze byla převezena do Československa s mnoha dalšími dětmi, aby byly ušetřeny od hrůz války.

1. Řecko před občanskou válkou

1.1 Kontext začátku 20. století

18. října 1912 se Řecko, jako poslední ze států Balkánského svazu, připojilo v první balkánské válce proti Turecku, kterou jako první vyhlásila Černá Hora, po které se přidalo Bulharsko a Srbsko. Tento konflikt osmanské říše a čtyř balkánských spojenců měl již od počátku jasný průběh, protože turecká vojska, která byla čtyřikrát menší než vojska spojenců, a po porážce s Itálií nemohla konkurovat početní silou na několika frontách současně. Po triumfu v této válce nastala otázka, která se týkala rozšiřování území, se kterou však nebylo spokojeno Bulharsko, které necítilo dostatečné zadostiučinění za své oběti, které v této válce přineslo. Po nezdarech diplomatickými prostředky donutit Řecko a Srbsko k územním koncesím v Makedonii začalo Bulharsko protlačovat své zájmy silou. Necelý měsíc po skončení první balkánské války zaútočilo Bulharsko na řecké a srbské pozice, čímž byla zahájena druhá balkánská válka, jejímž cílem bylo přerozdělení bývalého osmanského území. V tomto boji proti Bulharsku se na stranu Řecka a Srbska, které mezi sebou uzavřely spojeneckou smlouvu, připojilo i Rumunsko a dříve poražené Turecko. Osamocené Bulharsko válečný konflikt prohrálo a muselo podepsat se svými přemožiteli mírovou smlouvu. (Hradečný, 1998, s. 488 - 493) První a druhá balkánská válka přinesla Řecku obrovskou expanzi jejího území, o více než tři pětiny, a počet obyvatel vzrostl přibližně o 2 miliony. (Greece: Encyclopædia Britannica)

Žádná postava nevrhá na dějiny Řecka ve dvacátém století tak dlouhý stín jako Eleftherios Venizelos, který ovládl politickou sféru na čtvrt století. Udělal více než kdokoli jiný pro podporu sociálního a ekonomického rozvoje Řecka; ale také ji přivedl na pokraj občanské války. Za své vlády byl nejmilovanějším i nejopovrhovanějším mužem v Řecku. (Gallant, 2001, s. 116)

Situace na Balkáně zůstávala stále napjatá a řešení nepřinesl ani začátek první světové války. Dohoda i Trojspolek usilovaly o začlenění balkánských států do sféry vlastního vlivu. Řecko však nechtělo porušit mírovou dohodu, kterou

uzavřelo se Srbskem, a umožnit použití Athén pro aktivní vstup do války proti Srbsku. Zároveň však nepomohlo Bělehradu ve válce s Vídní. (Hradečný, 1998, s. 497 - 498) 24. ledna 1915 požádal britský velvyslanec Řecko, jménem vlád Velké Británie, Francie a Ruska, aby se účastnilo války na straně Dohody výměnou za velký kus území na západním pobřeží Malé Asie a Kypru. Od června 1917 se řecká armáda jako celek účastnila operací na makedonské frontě, čímž přispěla ke konečnému vítězství Dohody. (Koliopoulos, 2010, s. 75)

Řekové byli unavení z válek, které trvaly již od roku 1912 a po konci první světové války se řeckému obyvatelstvu nedostala očekávaná úleva. (Tejchman, 2016, s. 57) V prosinci 1918 odjela řecká delegace, v čele s Venizelosem, do Paříže, aby předložila návrhy na mírové konferenci. Podporu delegace byla převážně ze strany Anglie. Řecko mělo v úmyslu získat část jižní Albánie (severní Epír), Thrákie, Smyrnu a Dódekanéské ostrovy. Mírová smlouva, která byla uzavřena s Tureckem v Sèvres roku 1920, přiznala Řecku východní Thrákie a správu nad Smyrnou. V Turecku však mezitím zesílilo hnutí Mustafy Kemala, které nechtělo připustit expanzi Řecka do tureckého území. Venizelos nechal v Řecku vyhlásit volby, aby ještě více posílil svůj vliv. Většina Řeků, kteří byli však unaveni válkami, volili levicové hnutí a Venizelos se odebral do exilu. Venizelos interpretoval svou porážku jako následek válečné únavy a útrap. Anti-venizelisté věřili, že příslib demobilizace a stažení z Malé Asie bylo nejúčinnější volební zbraní opozice, a přestože royalistická vláda svůj slib nesplnila jakmile se dostala k moci, většina Řeků, kteří dali svůj hlas proti Venizelosevi, pravděpodobně věřila, že slib dodrží. Dalším důvodem, který dodal hlasy pro opozici, bylo zneužívání moci venizelisty a pronásledování jejich protivníků. (Dostálová, 2002, s. 98 - 101)

Na příkaz krále Konstantina začala počátkem roku 1921 ofenzíva Malé Asie, která však skončila neúspěšně. Turecko pod Kemalovým vedením navíc začalo navazovat vztahy s bolševickým Ruskem. Řecká ofenzíva, jejímž cílem bylo dobytí Ankary, utrpěla v srpnu 1922 těžkou porážku pouhých 50 kilometrů od Ankary. Při této porážce bylo mnoho vojáků zabito a přeživší byli odvezeni do zajateckých táborů. Ve Smyrně byla vypálena řecká a arménská čtvrť, při které zahynulo na padesát tisíc lidí. Tato porážka je v historii nazvána jako

„maloasijská katastrofa“ a znamenala definitivní konec Velké myšlenky, který vedl ke sjednocení všech Řeků do jednoho státu. (Dostálová, 2002, s. 101 - 102)

Po podepsání Lausannské smlouvy s Tureckem a dohody o výměně ortodoxních muslimů a křesťanů muselo také Řecko přijmout asi 1 300 000 uprchlíků, s čímž také muselo řešit nové sociální a ekonomické problémy. Přijmutím uprchlíků se zvýšila etnická homogenita řeckého státu a mnoho emigrantů přispělo k hospodářskému rozvoji země nebo k rozvoji kulturnímu. (Dostálová, 2002, s. 102-103) Tváří v tvář veřejnému rozhořčení se zastánci Lausannské smlouvy pokusili zprostit jakékoli viny za souhlas s povinnou výměnou. Ismet Pasha, který jednal za tureckou stranu, řekl, že koncept pochází od řecké delegace, ačkoli Eleftherios Venizelos považoval za propagátora Fridtjofa Nansena z norské komise Společnosti národů. Ten ji zase připsal představitelům v Istanbulu. (Koliopoulos, 2010, s. 93)

Dne 25. března 1924 národní shromáždění jednohlasně rozhodlo o zrušení monarchie a vyhlášení republiky. Toto rozhodnutí bylo potvrzeno plebiscitem 13. dubna téhož roku. Vyhlášení republiky neznamenal konec všech řeckých problémů, protože Řecko bylo oslabeno svou finanční situací, sociálními problémy a problémy mezi politickými stranami, z nichž žádná neměla parlamentní většinu. Pouze v letech 1924 - 1928 byly v Řecku troje volby, devět pokusů o státní převrat a dvě vojenské diktatury. (Hradečný, 1998, s. 530 - 531) Zmiňované sociální a ekonomické problémy měly za následek posílení komunistického hnutí, Komunistické strany Řecka.

Příliv asi 300 000 lidí ve věku voličů, kteří se téměř všichni řadili k liberálnímu hnutí, určoval průběh voleb, přinejmenším do roku 1932. Uprchlíci si mezi sebou určili společný postoj v řecké politice a dospěli k závěru, že dluží bezvýhradnou věrnost Eleftheriovi Venizelosi. Věrní svému závazku uprchlíci podpořili liberály ve volbách v roce 1923, 1926 a 1928, kdy se Venizelos stal znovu ministerským předsedou a odtlačil na okraj politické scény komunistické hnutí i pravici vedenou Ioannisem Metaxasem. Venizelově vládě se podařilo dosáhnout několika úspěchů v zahraniční politice a obchodu, včetně obnovení přátelských

vztahů s Bělehradem a zlepšení vztahů s Tureckem a Itálií. (Koliopoulos, 2010, s. 96)

Venizelova vláda začala ztrácet sympatie veřejnosti po distancování od kyperských Řeků, kteří se prosazovali o sjednocení s Řeckem, ale Británie tuto emancipační aktivitu násilně potlačila. Venizelos k podpoře Kypru nevystoupil, ale dokonce se od jejich požadavků distancoval, aby udržel dobré vztahy s Británií. Po tomto byl obviňován z nehájení národních zájmů ze strany mnoha Řeků. Dá se říci, že narůstala protivenizelovská nálada. Tomuto stavu společnosti nepřispěla ani hospodářská krize, která postihla Řecko nejvíce ve sféře zahraničního obchodu a námořní dopravy. Hospodářská krize neměla dopad pouze na finance států, ale také na sociální sféru. Nezaměstnanost se od roku 1928 do roku 1932 téměř ztrojnásobila a životní úroveň obyvatel se zhoršovala i z důvodu trvalého zvyšování daní. Ve volbách roku 1932 se stala nejsilnější opoziční Lidová strana, která v čele s Panajisem Tsaldarisem zformovala menšinový kabinet. Roku 1933 a 1935 byly v Řecku neúspěšné puče. Druhý zmíněný byl veden Venizelem, který však po neúspěchu odešel do exilu a v Řecku byl odsouzen k smrti. Pravice si po puči ve vládě vynutila tvrdé zúčtování s venizelisti a mnoho příslušníků stran středu a levého středu bylo zatčeno, deportováno či internováno. (Hradečný, 1998, s. 540 - 547)

Extrémní pravice, jejímž cílem bylo znovunastolení monarchie, uspořádalo referendum, ve kterém bylo odevzdáno, zřejmě zmanipulovaných, 97,88% hlasů pro návrat krále. V dubnu 1936 pověřil král Ioannise Metaxase, obdivovatele diktátorských režimů Mussoliniho a Hitlera, k sestavení vlády, který okamžitě nastolil vládu tvrdé ruky. 4. srpna 1936 byl vyhlášen diktátorský režim pomocí vydání vládních dekretů, které rušily ústavní demokratická práva a rozpustily parlament. Metaxas nebyl pouze ministerský předseda, ale sám zastával také několik ministerstev. Na zbudování tohoto autoritářského režimu se měl podílet i král Jiří II.. Tato skutečnost byla jedna z okolností, která poznamenala vztah řeckého lidu k monarchii. Metaxas se nechal označovat jako vůdce, zřídil jednotné odbory a jednotnou mládežnickou organizaci. Rozdíly mezi režimem v Řecku a Itálií či Německem byla neexistence jednotné fašistické strany a neexistence rasového podtextu. (Dostálová, 2002, s. 104 - 106) Hlavním

dilematem Metaxase byly zahraniční záležitosti a obchod. Během let došlo k velkému nárůstu ekonomické spolupráce s Německem, ale zároveň si uvědomoval, že ekonomika Řecka úzce souvisí s Británií. V průběhu třicátých let se navíc ukázalo, že zájmy Řecka ve východním Středomoří kolidují s Mussoliniho plány. Jak se blížila válka v Evropě, Metaxas měl stále větší obtíže v kličkování mezi zájmy Spojenců a Osy. Mussoliniho provokace však Metaxasovo problém vyřešily poté, když obrátil svou pozornost k Řecku. (Gallant, 2001, s. 158 - 159)

1.2 Vstup Řecka do 2. světové války

Po začátku druhé světové války, která vypukla dne 1. září roku 1939 útokem na Polsko, se čelní představitelé státu v čele s ministerským předsedou Ioannisem Metaxasem snažili o udržení řecké neutrality. Ačkoliv je v této době válka ještě přímo nezasáhla, byli si vědomi, blížícího se nebezpečí. Řecké království nebylo zprvu zaneseno do válečných plánů Německa. Nebezpečí však hrozilo ze strany dalšího státu Osy, fašistické Itálie, vedené Benitem Mussolinim. (Greece: Encyclopædia Britannica)

První provokací Itálie bylo potopení křižníku, který patřil řeckému královskému námořnictvu, 15. srpna 1940 u ostrova Tinos, kde každoročně probíhají církevní oslavy Nanebevzetí Panny Marie. Plavidlo bylo potopeno v přístavu italskou ponorkou. (Hradečný, 1998, s. 562)

Od 25. října organizovali Italové na hranicích s okupovanou Albánií incidenty proti Řecku. V noci z 27. na 28. října téhož roku, ve tři hodiny ráno, bylo předloženo premiérovi Metaxasovi ultimátum italským velvyslancem. Řecko podle ultimáta muselo umožnit italským silám obsadit strategická místa na řeckém území. Tyto nesplnitelné podmínky, které by v podstatě znamenaly ztrátu suverenity státu, měla vláda Řecka splnit do tří hodin. Metaxas pronesl svou známou odpověď - „Alors c'est la guerre”, která v překladu znamená

„Takže to znamená válku”.¹ Řecko bylo tímto výrokem vtaženo do války. Toto byl jeden z posledních diktátorových činů, protože zemřel o tři měsíce později. Udává se, že tento čin přispěl k obnovení řecké národní hrdosti více než všechny jeho ostatní činy dohromady. Ráno po Metaxasově rázném prohlášení o odporu Řecka vůči italské agresi vyšly do ulic tisíce Athéňanů, aby ukázali svou podporu. Do války proti Italům pod vedením Metaxase se zapojili i komunisté, kteří byli vyzváni vězněným tajemníkem Komunistické strany Řecka, kterým byl Nikos Zachariadis, který se později stal jednou z klíčových postav občanské války. Nikdy předtím nebyla za rozhodnutím řecké vlády taková jednota a muži všech politických přesvědčení se hnali, aby se zapojili do boje. (Gallant, 2001, s. 159 - 160)

Necelé tři hodiny po odpovědi Metaxase vstoupilo italské vojsko přes hranice, kde smetla slabou obranu řeckých hranic, na řecké území a dále postupovala do oblasti Epiru. Podle Gallanta (2001, s. 160 - 161) probíhala zpočátku válka proti Itálii pro Řecko dobře. I když měly italské síly výhodu iniciativy, nebyly dostatečně připraveny zahájit masivní invazi. Kvůli hornatému povrchu řeckého území a špatnému počasí ztratila Itálie převahu, kterou na první pohled měla díky jejich obrněným vozidlům a vzdušné podpoře. Pod vedením generála Giorgiose Tsolakogloua vytlačilo řecké vojsko v Epiru začátkem prosince italskou armádu z Řecka přes Albánii. Tato porážka se stala jakýmsi symbolem toho, že nacisté a fašisté mohou být poraženi.

Mezitím, poskytla Británie Řecku ujištění, že jí přijde na pomoc, ale nebude vázána aliancí. Winston Churchill byl několik dní po italském útoku vyzván, aby urychleně poslal pomoc Řecku, odpověděl, že nebyly učiněny žádné výslovné sliby podpory, kromě toho, že Británie udělá, co bude v jejích silách. (Koliopoulos, 2010, s. 107 - 108) Podle Hradečného (1998, s. 566) poskytovala Velká Británie Řecku vojenskou pomoc od prvních dní války proti Itálii. Dalo by se však říci, že za poskytnutím pomoci Řecku viděla Británie vlastní strategické zájmy, a to možnost rozšíření svého působení ve Středomoří a

¹ Den, kdy se Řecko rozhodlo vzdorovat fašistické agresi, se slaví 28. října každého roku v celém Řecku, na Kypru a v řeckých komunitách po celém světě jako den Όχι, což v překladu doslovně znamená “ne”. (Hradečný, 1998, s. 562)

vytvoření vojenské základny na Krétě a pozorovacích stanic na řecko-bulharských hranicích.

V době, kdy řecké vojsko bránilo své území před Italy, připravoval Hitler útok na Sovětský svaz. Porážku Itálie neviděl pouze jako potupu spojence, ale také jako možné ohrožení vlastních plánů a plánu celé Osy, které počítaly s udržení klidu na Balkáně. Pro nacisty byla samozřejmě znepokojující i výstavba britských základen ve Středomoří a na řeckém území, které by mohly znamenat základ nové protiněmecké fronty. Aby Německo zamezilo, či alespoň nejvíce snížilo, nepříznivému vývoji situace na Balkáně, nabídlo se jako prostředník k uzavření italsko-řeckého míru. Řecku bylo nabídnuto území jižní Albánie, kde sídlila řecká menšina. Nacisté však již v prosinci 1940 začali připravovat vojenskou operaci, která měla nastolit mocenskou hegemonii Osy, a která se měla uskutečnit již na jaře 1941 (před vpádem do Sovětského svazu), pokud by Řecko mír nepřijalo. Metaxasovo bedra opět tížilo těžké rozhodnutí, protože si byl vědom, že samotné Řecko není schopné odrazit útok Německa a britská podpora není tak velká, aby nacisty od útoku odradila. Toto napětí se také promítlo do jeho zdravotního stavu a 27. ledna 1941 náhle umírá na angínu. (Hradečný, 1998, s. 566 - 567)

Nástupce Metaxase, Alexandros Koryzis, bez zaváhání přijal britskou pomoc a v březnu se v Řecku a na Krétě vylodila síla Britského společenství národů o 63 000 mužích. Osud Řecka však nezávisel na rozhodnutích učiněných v Londýně, nýbrž však v Berlíně. Jak italský postup směřoval k neúspěchu, stál Adolf Hitler před zásadním rozhodnutím. Před provedením operace Barbarossa, invaze do Sovětského svazu, byla nutnost zajistit balkánskou frontu ze dvou důvodů. Tím prvním důvodem byla nepěkná představa, že by Německo muselo vést válku na třech frontách. Druhým důvodem bylo zajištění ropy na Blízkém východě a v Africe. Zdálo se, že Mussolini tento úkol nezvládne, proto se rozhodli Němci se svými bulharskými spojenci pro společnou invazi proti Jugoslávii a Řecku. (Gallant, 2001, s. 161)

Britské vojsko, které se vylodilo v březnu, se ukázalo jako malá pomoc kvůli zmatkům, které panovali mezi vojenskými veliteli. Kvůli špatné komunikaci

a koordinaci byla řecko-britská linie zřízena příliš daleko na jih na to, aby byla udržitelná. Hitlerův útok s krycím jménem „Maritsa”, který se stal 6. dubna 1941, měl za úkol, jak již bylo zmíněno, zajištění Balkánu před invazí do Sovětského svazu. (Koliopoulos, 2010, s. 111) Bleskový útok, který Německo vedlo z Bulharska a Jugoslávie, nedal Řekům čas na ukotvení jednotek v Albánii a Makedonii podél obranné linie a řecké a britské síly rychle padly. 20. dubna se generál George Tsolakoglou, který byl uvězněn mezi italskou armádou na severu a německou armádou na jihu, aniž by dokonce zahájil boj, rozhodl ukončit válku svou kapitulací, když se německé síly přiblížily směrem k Aténám a dva dny po sebevraždě premiéra Koryzise vyjednal příměří. Navíc také nabídl svou službu v okupační vládě, pokud by si to Hitler přál. (Gallant, 2001, s. 162) Postupující nacistické síly prokázaly ohromující taktickou a technickou převahu proti anglo-řeckým silám, které před německým útokem nadále ustupovaly. Spojenecké síly nedokázaly zastavit postup a posléze opustily hlavní město. Po leteckém útoku, který způsobil obrovské škody, padly 26. dubna Atény do rukou německých nacistů. Zbytky řecké armády, král a vláda uprchly na ostrov Kréta, od kterého se očekávalo, že bude jakousi pevností odporu proti nátlaku Osy. Kréta se podařila dobýt po květnové invazi německých výsadkářů a Král s předsedou vlády uprchli do Egypta a poté byli odvezeni do Londýna. V Řecku tímto nastala doba temna pod okupací Osy. (Koliopoulos, 2010, s. 111)

1.3 Doba okupace a počátky občanské války

Území Řecka bylo od začátku července 1941 pod vládou Osy, tedy tří států - Německa, Itálie a Bulharska. Němci drželi kontrolu nad Athénami, Soluní, Krétou, hraniční zónou s Tureckem a řadou ostrovů v Egejském moři, Bulhaři okupovali Thrákii a východní Makedonii, ke které přistoupili tvrdou vládou, a Italové obsadili zbytek Řecka. Nejvíce ponižující byla ztráta Makedonie a Thrákie ve prospěch Bulharů. Bulharská vláda také uvolnila vládu teroru, která měla za následek opuštění její okupační zóny více jak stotisícem Řeků.

Bulharská vláda také aktivně pobízela slovanské Makedonce, kteří byli občany Řecka, aby podepsali bulharské průkazy totožnosti. (Gallant, 2001, s. 163)

Podle Gerolymata (2004, s. 53 - 55) probíhaly první dny okupace v Řecku, dá se říct, velmi dobře. Hitler na doporučení říšského zmocněnce Günthera Altenburga nařídil okamžité propuštění všech vojenských zajatců a německá armáda se chovala k veřejnosti zdvořile. Narychlo utvořená Řecká vláda Tsolakogloua se pokoušela být co nejvstřícnější a věřila, že s pomocí Hitlera lze zajistit, aby se Italové nedostali do Řecka. Symbolická gesta Němců jako udržování řecké vlajky na veřejných budovách a čestná stráž u hrobu neznámého vojína působila v prvních týdnech okupace pozitivně. Je však nesmírně obtížné určit, jak okupaci vnímala široká veřejnost a její postoj k Němcům. Podle řeckého undergroundového tisku obyvatelstvo od počátku projevovalo svůj odpor a nenávisť vůči nacistům, zatímco podle německého tisku byl Wehrmacht přivítán v Řecku květinami a nadšením. Mezi padnutím Athén a koncem bitvy o Krétu většina lidí udržovala jakýsi postoj pasivní rezignace vůči Němcům. Po bitvě na Krétě a vstupu Itálie do Řecka se však postoj veřejnosti rychle změnil v odpor. Činy, které nacisté na začátku okupace dělali, byly především zaměřeny na zlepšení postojů řeckých občanů k novému řádu, ale přítomnost Italů a akty útlaku řeckou veřejnost rychle přesvědčily, že s nimi pravděpodobně nebudou Němci jednat s jakoukoli úctou. Pod akty útlaku si můžeme představit jednoduché věci, jako je například nadměrné oddávání se koupelím ze strany německých vojáků či mytí aut při nedostatku vody, až po znepokojivé incidenty, jako je zabavování cenného majetku, aut a domů. Při zabavování věcí dali nacisté obvykle majitelům pouze potvrzení od Wehrmachtu, v některých případech zrekvírovali pouze část domu a obyvatele přemístili pouze do několika místností. Občas povolili noví okupanti Řekům si své věci odnést nebo je nějakým způsobem vykompenzovali, většinou se však zmocnili veškerého nábytku a věcí. Postoje se na obou stranách přitvrdily při bitvě o Krétu a poté na konci května 1941, kdy dva mladíci vystoupali na Akropoli a sundali německou vlajku. Tento nenásilný akt v důsledku způsobil přehnanou reakci Němců, kteří na konci května vydali prohlášení, které stanovilo zákaz nočního vycházení. Sundání vlajky a podobné akty sporadického odporu v prvních

měsících okupace byly neškodné a většinou neúčinné. Reakce okupantů se však stupňovaly a ty pak působily jako jakési katalyzátory násilnějšího vzdoru ze strany Řecka a během jednoho roku vedly k vytvoření partyzánských skupin v řeckých horách. Arogance nacistů se odrážela i ve dvojitým standardu v restauracích, kdy byl Němcům umožněn přístup k masu, pivu a dalším komoditám, které byly řeckému obyvatelstvu odepřeny. Byl také uvalen zákaz vycházení a řecké domácnosti byly donuceny nechávat zavřené okenice ve dne i v noci navzdory teplému letnímu počasí. Kromě tohoto chování vůči řeckému národu nakupovali Němci vše s nově vytištěnou okupační měnou, která téměř okamžitě ztratila svou hodnotu. Athény zachvátil v zimě 1941 - 1942 hladomor a německým vojákům bylo umožněno, aby posílali svým rodinám do Německa jídlo, zatímco úřady rekvírovaly potraviny v množství, které přesahovaly jejich potřeby. Přebytky poté prodávaly za neúnosné ceny, na které běžné obyvatelstvo nemělo. Zásobování Athén potravinami z venkova a řeckých ostrovů bylo také téměř znemožněno díky omezení soukromé dopravy ze strany Německa.

Řecké obyvatelstvo ukazovalo sympatie svým postojem k válečným zajatcům z Británie, protože kdykoli nacisté tyto vězně přepravovali, lidé Britů povzbuzovali, dávali jim cigarety a jídlo, tedy nedostatkové zboží, kterého měli sami po málu, a nedá se tak mluvit o symbolických gestech. (Gerolymatos, 2004, s. 55)

19. června 1942 se hlava pravoslavné řecké církve, arcibiskup Damaskinos, setkal s říšským zmocněncem Altenburgem a vyjádřil svůj nesouhlas proti popravám rukojmích, které řídily německé úřady. Duchovní poukázal, že zabíjení nevinných je nespravedlivé jako odvěta za sabotáže neznámých pachatelů. Damaskinos také dodal, že Řekové očekávali od nacistů lepší zacházení, věřili, že je uchrání před Italy a byli připraveni přijmout německou okupaci. Po popravách a dalších násilných aktech odvěty proti obyvatelstvu považoval řecký lid okupační síly za opovrhované nepřátele. Po celou dobu okupace se církev zavázala k ochraně co nejvíce členů židovské komunity, která byla v Řecku. Církev vydávala Židům křestní listy a spolupracovala s vedením athénské policie, které poskytovalo průkazy totožnosti. Kněží po celé zemi nejen,

že poskytovali ochranu a útočiště židovskému obyvatelstvu, ale také ukrývali jejich posvátné předměty a texty v kostelech. Když nacisté oznámili, že řečtí muži budou odvezeni do Německa jako dělníci, arcibiskup informoval říšského zmocněnce, že nechá rozeznít kostelní zvony po celé zemi jako znamení masového povstání. Damaskinos byl jediný duchovní, kdo se v okupované Evropě oficiálně zastal a odsoudil pronásledování Židů. (Gerolymatos, 2004, s. 55)

Řecký odpor měl dvě složky - zahraniční a domácí. Zahraniční reprezentovala exilová vláda, která se skládala z představitelů předválečného Řecka a Metaxasovy diktatury, a král Jiří II., která po dobytí Kréty uprchla do Egypta a poté do Londýna, kde se těšila podoře britské vlády. Dle Tejchmana (2016, s. 152) však vláda, která měla v programu obnovu předválečného stavu, v samotném Řecku neměla mnoho sympatií. Vývoj ukazoval, že centrum osvobozenického boje bude spíše na domácí frontě.

Na domácí scéně se ve vnitřních záležitostech státu stala novou silou Řecká komunistická strana, která v předválečných volbách nikdy nepřesáhla deset procent hlasů. Přestože byl tajemník strany, Nikos Zachariadis, po dobu války vězněn v koncentračním táboře Dachau, jeho strana se pod vedením Georgiose Siantose stala centrem odporu proti okupaci. V létě 1941 vyzvali komunisté všechny občany Řecka, kterým záleží na osudu země a jsou ochotni za ni bojovat, k vytvoření široké antiokupační fronty. Fronta národního osvobození (EAM) ovládaná komunisty byla založena v září 1941 a během zimy projevila mimořádnou iniciativu. EAM byla hlavní hnutí řeckého odporu proti okupaci, která se skládala z Komunistické strany Řecka, ale i dalších levicových a republikánských skupin, a je považována za první masové sociální hnutí v moderní řecké historii. (Koliopoulos, 2010, s. 112)

Dle Tsoutsoumpise (2016, s. 13) byla ELAS, hlavní partyzánská skupina a vojenská odnož EAM, která vznikla z partyzánských oddílů, založena v prosinci 1941 a vedl ji Thanasis Klaras, známý jako Ares Velouhiotes, veteránský komunistický kádr. Partyzánské skupiny vedly projevy o ELAS a jejich misi v řeckých vesnicích, kde rekrutovali dobrovolníky. Svou činnost zahájila na jaře

1942, od svých členů vyžadovala disciplínu a vykládala hodnoty Třetí internacionály (mezinárodní komunistické organizace). ELAS byla nejúčinnější na venkově, kde zabezpečila rolnické obyvatelstvo a nerušený pohyb zboží, a stala se tak vlastním státem ve stavu chaosu.

Režim, který se utvářel na území Řecka, byl označován za komunistický teror nejen odpůrci komunistů z řad Osy, ale i z antifašistického bloku. Toto tvrzení se však nezakládalo na pravdě, protože se stranické vedení Siantose nevměšovalo do samosprávy a prosazovalo pouze požadavky demokratického a národněosvobozenického charakteru. Toto však neplatilo o radikálním křídle strany, ELAS, vedené Veluchiotisem, který uplatňoval tvrdý třídní řád a byl za to kritizován a ztratil vliv na politickém rozhodování. Nemohl být však pro své zásluhy o rozvoj boje proti okupaci odsunut z popředí skupiny. (Hradečný, 1998, s. 582) Naprostá většina členů EAM a ELAS však nebyli komunisté, ale široké spektrum řecké společnosti.

V Řecku se nevytvářely pouze levicové odbojové organizace, ale i pravicově zaměřené, z nichž významnou pozici zaujímala Národní řecká republikánská liga (EDES) a organizace Národní a sociální osvobození (EKKA). Ostatní odbojové skupiny měli nepočtené množství stoupenců a tím pádem nepatrný vliv. Většina z těchto odbojových skupin, které byly orientovány antikomunisticky, byla zaměřena na plnění zpravodajských úkolů pro řeckou exilovou vládu a britské velení. Fronta EAM, která si počínala ze všech složek odboje nejaktivněji, se snažila s ostatními skupinami kooperovat, ale žádná rezistenční skupina včetně EDES a EKKA nebyla ochotna se podřídit vedení komunistů. (Hradečný, 1998, s. 560 - 561)

Podle Dostálové (2002, s. 108) sahalo území Svobodného Řecka, osvobozeného území, v roce 1943 od Peloponésu až po hory západní Makedonie. Odbojová organizace EAM vytvářela na osvobozeném území orgány místní samosprávy a lidového soudnictví, které se řídily podle prozatímních právních předpisů, které představovaly očekávaný základ poválečné státní moci. Zavedení samosprávy a soudnictví se těšilo velké oblibě mezi obyvatelstvem a také vedlo k zvýšení sympatiím občanů vůči Komunistické straně, ve kterých

stále více Řeků spatřovalo obhájce národních zájmů a demokratického poválečného vývoje. (Hradečný, 1998, s. 561)

Mezitím, v Londýně, se však za jediný zákonný orgán považovala exilová vláda reprezentující řecký stát, která doufala, že po válce v Řecku obnoví svou politickou moc. V zájmu udržení si svého vlivu na Řecko i po válce toto znovuobnovení královské moci podporovala i Velká Británie v čele s Churchillem. Británie si však byla vědoma toho, že kooperaci s organizací EAM, která se například projevila spoluprací EAM a EDES při sabotážní akci o přerušení zásobování nepřátelské armády v severní Africe, nemůže postrádat. V červenci 1943 podepsala Británie Vojenskou dohodu, kterou uznala partyzánské vojsko za spojence pod podmínkou ustanovení Společného generálního štábu všech odbojových hnutí, které bude pod velením spojeneckému velení na Středním východě. Britové takto získali výhodu k ovlivňování dění v řeckém odboji na základě svých vojenských plánů. (Dostálová, 2002, s. 108)

Vedení EAM tuto dohodu hodnotilo vcelku pozitivně, protože odstranila potencionální hrozbu britské intervence v řeckém odbojovém hnutí. Odlišný názor však mělo radikální křídlo Komunistické strany Řecka, které tuto dohodu vidělo pouze jako ústupek Velké Británii. Názor, že dohoda otevřela cestu k nekontrolovatelné nadvládě Londýna, s nimi sdílely i vedení jugoslávské a albánské komunistické strany, avšak vedení strany v Řecku, které věřilo, že se může spolehnout na pomoc od Moskvy a dalších balkánských států, bylo odhodláno postupovat v řízení ELAS a EAM nezávazně na Británii, těmto námitkám nedávalo velkou váhu. Velmi aktivně se ve vztahu k Řecku činil Josip Broz Tito, jugoslávský komunistický vůdce, který podal návrh na vytvoření koordinačního centra partyzánských armád Řecka, Albánie a Jugoslávie, Balkánského štábu. Kvůli nesouhlasu řeckých komunistů se záměrem Jugoslávců o vytvoření sjednocené Makedonie a ohledem na Británii návrh na vytvoření koordinačního centra neprošel. (Hradečný, 1998, s. 585 - 586)

1.4 První kolo občanské války

Po kapitulaci Itálie, která nastala začátkem září 1943, reagovali nacisté vojenskou akcí, jejímž cílem bylo udržení nejvíce strategických míst v Řecku a zabránění možnému vylodění Spojenců na Balkáně. Podle Dostálové (2002, s. 108) přispěl postoj Churchilla, který odmítal jakýkoliv kompromis s komunisty, výrazně k zostření rozporů mezi EAM a jejími odpůrci uvnitř Řecká, ale i mimo území státu. Tohoto postoje využily pravicové složky řeckého hnutí, exilová vláda a republikánské organizace, a snažily se o oslabení vlivu levice. Ve snaze umírnit vedení EAM měl král veřejně prohlásit, že se nevrátí do Řecká, dokud ho k tomu nevyzve řádně ustavená a reprezentativní vláda, a jmenovat arcibiskupa Damaskinose regentem. V reakci na pravicové složky se rozhodlo vedení ELAS/EAM, pod vlivem radikálního křídla Komunistické strany Řecká, že souběžně s bojem proti okupaci zahájí také boj proti pravicovým skupinám, zejména EDES. Vzrůstající napětí vyústilo v první kolo občanské války, které trvalo od října 1943 do února 1944. (Hradečný, 1998, s. 586 - 587)

Střety mezi ELAS a ostatními partyzánskými skupinami vypukly v Řecku 9. října 1943 a během jednoho týdne se rozšířily do části východního Epiru, která byla pod kontrolou EDES. Rozbroje mezi odbojovými skupinami poměrně vyhovovaly nacistům, kteří jim do té doby čelili pouze vlastními a spojeneckými, nyní pouze bulharskými, vojenskými silami. Hradečný (1998, s. 588) píše, že Němci ještě více rozvířily vody, pomocí antikomunistických hesel se snažili získat ke spolupráci skupiny stojící mimo EAM a menšiny žijící v Řecku, které vcelku pozitivně reagovaly. Počátkem roku 1944 se zdálo, že konec německého válečného úsilí se blíží. Protože boje mezi skupinami nepřispívaly proti fašismu, britské velení vyvinulo velké úsilí, aby dosáhlo smírného řešení mezi skupiny odboje. Dalším důvodem Britů bylo, že nechtěli dovolit Řecku padnout do rukou komunistů, protože porážka nacistů ve Stalingradu a severní Africe a postup Rudé armády ve střední Evropě a na Balkáně posílily vliv EAM. S ukončením boje souhlasily i obě strany podepsáním dohody v únoru 1944, ve které se zavázaly výhradně k boji proti okupantům - EAM, aby dokázali, že chtějí dosáhnout národní jednoty, a EDES, aby předešli svému zničení.

Dohodou, ve které byla také obsažena tajná klauzule o podpoře vylodovací operace spojeneckého vojska, skončila první fáze občanské války.

2. Konec nacistické okupace a druhá fáze občanské války

2.1 Konec okupace

Necelý měsíc po urovnání konfliktu mezi organizacemi, v březnu 1944, byl na území Svobodného Řecka vytvořen Politický výbor národního osvobození (PEEA), taktéž nazývaný horskou vládou, který od dubna vedl profesor athénské univerzity, Alexandros Svolos. Vytvoření PEEA vedlo ke zlepšení a dotvoření orgánů lidové moci ve Svobodném Řecku. Jak tvrdí Gallant (2001, s. 171 - 172), PEEA se zpočátku těšila velké oblibě, částečně proto, že mezi její členy patřili prominentní nekomunisté. Navíc, s jejím vytvořením poprvé od vypuknutí války existovala alternativa k exilové vládě. Pro mnohé v osvobozených oblastech Řecka byla zkušenost s touto vládou povznášející, především kvůli obnově kultury, škol, místní samosprávy, soudů a veřejných služeb, které od začátku války nefungovaly. EAM/ELAS udávala tempo při vytváření něčeho, co řecké vlády zanedbávaly, organizovaného státu v řeckých horách. Další skupinou, která se shromáždila na výzvu PEEA, bylo řecké námořnictvo, které během let okupace nehrálo žádnou aktivní roli. Impuls v podobě možnosti vytvoření alternativní vlády vedl k akci. Ve vojenských silách rozmístěných na Středním východě vypukly vzpoury, když se muži dožadovali vytvoření vlády národní jednoty. Britské odhodlání bránit se takovému kroku bylo posíleno v říjnu 1944, kdy se Churchill a Stalin dohodli, že Řecko bude v britské sféře vlivu a že SSSR nebude zasahovat. Vzpoury vedly ke změně řeckého vedení a novým předsedou exilové vlády se stal George Papandreu, od kterého bylo očekáváno, že se jako republikán bude držet britského vlivu. Jeho jmenování bylo jako mávnutí rudým praporem na partyzánské síly. Ve snaze sestavit fungující vládu svolal Papandreu v květnu 1944 konferenci do Libanonu, které se účastnilo 25 delegátů v zastoupení PEEA, EAM a ELAS, jejímž cílem bylo vymyslet strukturu pro obnovenou vládu. Komunisté byli na konferenci zastoupeni pouze

dvěma delegáty. Byla podepsána dohoda, která zaručila EAM účast ve vládě, ale komunisté nezískali kontrolu nad klíčovými ministerstvy, o která usilovali, tedy těmi, která se týkala policie a armády. Komunisté chtěli zprvu dohodu odmítnout, ale po nátlaku Moskvy nakonec na dohodu přistoupili a podepsali. Napětí ještě více zvýšil dopad dohody uzavřené v září v Casertě mezi komunistickými zástupci, vládou a britskými úřady, podle níž ELAS souhlasila s tím, že umožní britským jednotkám vylodit se v Řecku na podporu vlády Papandreua a podřídí jednotky ELAS britskému velení. Dohoda z Caserty způsobila mezi komunisty v Řecku velký zmatek. Někteří tvrdili, že by strana měla přerušit své vazby s Papandreouovou vládou, ale vedení zaujalo flexibilnější pozici „počkejte a uvidíme“.

Nacisté se začali stahovat z Řecka v říjnu 1944, po pětiměsíční třístranné válce mezi německými silami, ELAS a dalšími odbojovými skupinami. S jednotkami Třetí říše, které byly odstraněny z rovnic a bezpečnostními prapory v nepořádku, zůstala ELAS/EAM nejvyšší vojenskou silou v zemi. Přesto EAM neučinila žádný pokus chopit se moci, který si mohla snadno dovolit. Proč komunistická strana nevyužila tohoto okamžiku, když stále disponovala bojovou silou a těšila se podpoře u široké veřejnosti, je stále tématem intenzivních diskusí. Nejpravděpodobněji proto, že by brzy ztratili jak podporu, tak i bojovou sílu, a tím by přišli o příležitost ovládat zemi. (Gallant, 2001, s. 172 - 173)

O vylodění britských jednotek v Řecku rozhodl v Římě Churchill 21. srpna 1944. Mezitím, když Němci opouštěli Řecko, začaly střety mezi ELAS a bezpečnostními prapory. Mezi 8. a 15. zářím došlo na Peloponésu k masakrům jednotek obviněných z kolaborace s Němci a docházelo k popravám. Například v Meligale, vesnici poblíž Kalamaty, bylo jednotkami ELAS údajně popraveno asi 1800 lidí. Britové byli proto nuceni rozdělit své výsadkové síly, aby se menší pluky mohly dostat na Peloponés včas, aby zabránily dalšímu masakru. Britské síly dosáhly Athén 14. října a Papandreou, který je následoval o pár dní později, okamžitě čelil třem palčivým problémům, kterými byly levicové požadavky na spravedlnost proti kolaborantům, stabilizace kolabující ekonomiky a odzbrojení partyzánské síly. Vzhledem k tomu, že většinu země ovládal EAM, s výjimkou části Athén a Pirea,

spoléhal se Papandreu téměř výhradně na Brity. Na svém území zrušila EAM používání peněz a již zřídila soudy, které mají soudit ty, kteří jsou považováni za vinné ze spolupráce s nacisty. Graffiti EAM-ELAS vládlo na zdech Athén a Soluně, zatímco právo a pořádek spravovalo 3000 policistů pod vedením Angelose Everta, britského špióna, který zastával svůj post během okupace a zachránil životy mnoha athénských Židů. Jeho moc nebyla poskvrněna kolaborací, jako tomu bylo v případě policejního sboru – hlavního cíle ELAS.

2.2 Krvavý prosinec, druhé kolo občanské války

Při jednáních v Moskvě v říjnu 1944 se Stalin s Churchillem dohadovali o rozdělení vlivu Ruska a Británie na balkánském území. Po dohodě s USA mělo Řecko být rozděleno v poměru 1 : 9, tedy 10% pro Sovětský svaz a 90% pro Velkou Británii. Řecko, které bylo zdecimované válkou, při níž přišlo o život asi půl milionu řeckých obyvatel, však stále nečekala doba míru. Poválečnou krizi zhoršovala bitva o politickou moc, při které byla na jedné straně levice a na straně druhé republikáni a monarchisté. Konzervativní blok monarchistů a republikánů měl podporu Velké Británie a jeho členové zastávali klíčová místa ve vládě. Levice, v čele s EAM, však pomocí ELAS kontrolovala tři čtvrtiny řeckého území. Otázka, která se týkala armády, byla impulzem, který určil další vývoj situace. (Dostálová, 2002, s. 110)

Jak píše Koliopoulos (2010, s. 114 - 115), konfrontace ELAS s britským vojskem se stala nevyhnutelnou po rezignaci ministrů EAM, která byla 2. prosince 1944, kvůli nenalezení kompromisu o budoucnosti armády. EAM chtěla, aby byly zbylé jednotky řecké armády, ELAS a EDES rozpuštěny, zatímco Papandreou zamýšlel o zahrnutí těchto jednotek do budoucí řecké armády. Vojenský velitel Ronald Scobie nařídil k 10. prosinci rozpuštění armády ELAS, na kterou levice reagovala vyhlášením generální stávkou a demonstrací, při které došlo ke střelbě do demonstrantů policejními složkami, které se skládaly z většiny osob, které u policie působily za dob okupace. Policisté měli všechny důvody k obavám o své životy, jelikož sloužili pod jurisdikcí okupačních úřadů a většina Athéňanů

je, právem či neprávem, označila za kolaboranty. Neděle 3. prosince 1944 byla pro Athény, město na pokraji chaosu, tragickým dnem, které rozpoutala bitvu o město. Během prvního týdne potyček se zdály jednotky ELAS boje zdrženlivé, i když měly početní převahu, avšak do 12. prosince se jednotkám ELAS podařilo ovládat přibližně 9/10 athénské aglomerace. Situace nebyla pro levicovou stranu příznivá, protože se 6. prosince na stranu protivníků přidali Britové, kteří se nacházeli v Řecku, ačkoliv nebyli jednotkami ELAS napadeni.

Během prosincového povstání byla řecká vláda prakticky jen přihlížející a bezmocně sledovala, jak Britové a EAM-ELAS bojují o kontrolu nad ulicemi Atén. Po 12. prosinci zaujmuly obě strany smrtící postoj. Britové museli dnem i nocí odrážet útoky ELAS, která měla mnohem více mužů, a také se potýkat s palbou odstřelovačů. Velká část jednotek ELAS neměla jednotnou uniformu, takže jejich identifikace byla téměř nemožná. ELAS ve válce o město často překračovala meze, aby získala nad Brity výhodu. Vojáci ELAS například obsadili nemocnice, převlékali se za pacienty a napadali nic netušící britské hlídky. 10. prosince se britská hlídka dostala pod palbu z nemocnice, kde zdravotní sestry v uniformách Červeného kříže házely z oken na projíždějící konvoj ruční granáty. Hlídka odpověděla palbou z kulometů a po chvíli jednotky ELAS uvnitř nemocnice vztyčily bílou vlajku. Navzdory vztyčené vlajce byl ze stejného okna, ze kterého vlajka visela, zastřelen britský důstojník. Strach zejména vzbuzovali odstřelovači ELAS, protože nikdy nebylo možné odhadnout, v jakou chvíli zaútočí. ELAS však nevyužívala ve své strategii pouze ženy, ale příležitostně i děti. V typické Isti zastavovaly děti a ženy britské vojáky s prosbou o pomoc, zatímco vojáci či odstřelovači ELAS zaujmulí své pozice a britské jednotky napadli. Britské jednotky, které byly zocelené válkou, často odmítaly střílet na děti i ženy, dokud je to okolnosti nedonutily přehodnotit. Dalším znepokojujícím faktorem pro britské vojáky byla kromě jazykové bariéry i neschopnost oddělit přítele od nepřítele. (Gerolymatos, 2004, s. 147 - 150)

Churchill, který měl obavy z nastavení komunistického zřízení na řeckém území a úpadku vlivu v celém balkánském regionu, zastával názor, že řečtí komunisté jednají na základě pokynů z Moskvy. Proto dal příkaz, aby britské jednotky jednaly tak, jako by byly na nepřátelském území. Proti komunistickým jednotkám

bylo nasazeno dělostřelectvo, letectvo i tanky, což pomohlo k získání kontroly nad půlkou města do vánoc 1944. Churchill, který měl v plánu vést boj proti ELAS až do jejich kapitulace, byl přesvědčen svými spolupracovníky o zaujetí jiného stanoviska týkajícího se královské otázky, ve které do té doby podporoval krále Jiřího II. S ohledem na Spojené státy a protesty britské veřejnosti, kterým se nelíbil postup Britů v Řecku, Churchill vyhlásil, že by král měl do doby definitivního rozhodnutí přenechat správu regentovi, kterým měl být arcibiskup Damaskinos. (Hradečný, 1998, s. 601 - 604)

Jak píše Gerolymatos (2004, s. 141 - 142), nemuselo prosincové povstání nutně znamenat další kolo občanské války, ale skutečnost, že se Komunistická strana dostala tak blízko k vítězství, připravila Nikosi Zachariadisovi pozici, aby se pokusil uspět tam, kde Siantos selhal. Prosincové povstání potvrdilo podezření pravice, že celá levice je odhodlána se chopit moci. V důsledku toho ztratili příležitost k usmíření a místo toho se dívali jiným směrem, zatímco Bílý teror, pojem, kterým se označuje období perzekuce členů Komunistické strany a odbojových organizací, zabíjel, mučil a ponižoval veterány ELAS, stejně jako kohokoli, kdo sympatizoval s levicí. Jednotliví bojovníci a jednotky ELAS se na vlastní pěst také jistě dopouštěli excesů a strašlivých činů proti svým krajanům, ale mnoho krutostí zorganizovala Komunistická strana Řecka a byla vypočítána tak, aby vyvolala strach. Zabíjení a zvěrstva na obou stranách byly zveličovány, což uvrhlo na obě strany špatné světlo. Prosincové krveprolití a jeho průběh nakonec připravily půdu pro poslední a nejsmrtelnější fázi občanské války v letech 1946 až 1949.

V průběhu prosince se naděje na úspěch povstání zmenšovaly a Britům, kterých bylo už kolem dvaceti tisíc, se podařilo, za cenu velkých ztrát, dobýt jižní část města a přístav Pireus. Při ofenzívě v lednu 1945 byla EAM-ELAS nucena vzdát se hlavního města a porážka povstání se tak stala neodvratnou. (Tejchman, 2016, s. 196)

Dle Durmana (2004, s. 179) neexistuje žádný důkaz, že by řecká Komunistická strana měla podporu Moskvy, protože Stalin vydal prohlášení, kde sdělil, že řeckým komunistům radil, aby boje nezačínali. Dokonce prohlásil, že udělali

hloupost. Můžeme se domnívat, že po tomto projevu a po slovech vůdce Sovětského svazu si řeční komunisté uvědomili, že opravdu hloupost udělali, a 12. února 1945 uzavřeli dohodu o ukončení konfliktu. Vláda se zavázala, že do jednoho roku proběhne referendum o státním systému (království či republika) a budou se konat volby do Ústavodárného národního shromáždění. Toto vše vláda slíbila pouze za jednu věc na straně EAM, rozpuštění a odzbrojení ELAS. Rojalisté vnímali tuto dohodu jako kapitulaci levice, která však pár dní po dohodě vydala rozkazy, aby organizace ukryly velké množství zbraní pro případ potřeby. Uzavřená dohoda měla za cíl konečné ukončení bratrovražedného boje a sjednocení řecké společnosti. Jak však následující vývoj událostí ukázal, nemohla tato dohoda zamezit dalšímu kolu občanské války.

3. Třetí etapa občanské války

3.1 Od Varkizy k volbám

Bitva o Athény byla ukončena mírovou dohodou, která byla podepsána 12. února 1945 v městečku Varkiza. Jak již bylo zmíněno, vláda se zavázala k zajištění bezpečnosti všem občanům, vyhlášení amnestie na všechny politické zločiny spáchané od 3. prosince 1944 do 12. ledna 1945, k trestnímu stíhání kolaborantů, zformování národní armády a do konce roku 1945 uskutečnit plebiscit o státní formě a parlamentní volby. Levice se zavázala k propuštění rukojmích a k rozpuštění vojska ELAS do 15. března 1945. Cílem této dohody tedy nebylo pouze ukončit vojenský konflikt, ale i vytvořit podmínky pro poválečný vývoj země. V roce 1945 se řada slabých vlád ukázala jako neschopná zastavit eskalující násilí.

Jak píše Gallant (2001, s. 174 - 175), dohoda z Varkizy zahájila to, co se stalo známým jako Bílý teror. Ministerstvo spravedlnosti a bezpečnostní aparát země, který byl stále plný příznivců krajní pravice a mužů jmenovaných během diktatury Metaxase, místo stíhání kolaborantů stíhaly levicové odbojáře. Například v březnu 1945 byli tři Řekové, kteří statečně bojovali proti nacistům při osvobozování Pirea v roce 1944, odsouzeni k smrti za zabití kolaborantů během okupace. Dalším příkladem mohou být výběrčí daní pro PEEA, kteří byli obviněni z krádeže, protože v té době nejednali jako oficiálně uznaní zástupci exilové vlády. Zdálo se, že amnestie na politické zločiny se vztahuje pouze na členy pravice, jako byly nechvalně známé bezpečnostní prapory. Mnoho členů EAM/ELAS, komunistů i nekomunistů, odešlo do ilegality pro svou vlastní bezpečnost. Bílý teror byl brzy v plném proudu a v polovině roku 1945 dosáhl obrovských rozměrů. Po celé zemi byli lidé, kteří byli podezřelí z levicových sympatií, propouštěni ze svých zaměstnání, byli obtěžováni, bití, zatýkáni, deportováni a často i zabíjeni. Aby toho nebylo málo, armáda, policie a četnictvo byly stále přecpané příslušníky krajně pravicových organizací a bezpečnostních praporů. Tyto organizace také vytvořily ozbrojené skupiny, které v úzké

spolupráci s bezpečnostními složkami začaly pronásledovat všechny bývalé přívržence EAM. Jen během roku 1945 bylo stíháno na čtyřicet pět tisíc komunistů. Porážka ELAS v prosincovém povstání zanechala vedení komunistů v rozkladu a stranickou organizaci v troskách. Podle některých odhadů v době osvobození v říjnu 1944 dosáhl počet členů strany 400 000, ale po debaklu v prosinci klesl na 200 000.

Pouze hrstka bývalých bojovníků ELAS se nepodřídila výzvám ke složení zbraní a uchýlila se do hor, kde bojovala proti Bílému teroru. Zvýšený neklid byl způsoben i kvůli aktivitě ozbrojených oddílů Slavomakedonců² na severu Řecka, které byly podporovány Titovou Jugoslávií a usilovaly o sjednocení slavomakedonského národa. Tato situace v zemi podporovala i prudký nárůst obecné kriminality, ekonomický úpadek a snížení úrovně života obyvatel. Londýn, v čele s Clementem Attleem, měl v plánu, s ohledem na strach ze světového komunismu, prosadit parlamentní volby v Řecku již před hlasováním o státním zřízení, tedy v rozporu s Varkizskou dohodou. Na druhé straně se Sovětský svaz, který neměl přímé zájmy v Řecku, snažil využívat nepoměrů v Řecku k uplatňování svých balkánských a globálních cílů. Přestože během setkání na Jaltě Velká trojka diskutovala o podobě poválečné Evropy a Asie, Churchill a Stalin se neshodli v otázce Polska, nikoli však v otázce Řecka, které sovětský vůdce nadále akceptoval jako součást britské sféry. Sovětský svaz se k podpoře řeckých komunistů veřejně nehlásil, aby nebyla ohrožena procentová dohoda, ale tajně je finančně podporoval. Zároveň ostře kritizoval britský postup v Řecku s vidinou toho, že Londýn si nebude stěžovat na sovětskou politiku. Sovětský svaz se také odmítal účastnit kontroly řeckých voleb, protože by to mohlo vypadat jako vměšování do vnitřních záležitostí spojeneckého státu. Komunistická strana Řecka se po Varkize vrátila k legálnímu politickému boji, především kvůli právě zmíněné neangažovanosti Sovětského svazu. Vedení strany převzal Nikos Zachariadis, který se vrátil z Dachau, a prohlásil, že násilné uchopení moci proti vůli většiny obyvatelstva může zkusit pouze hlupák. Jako pomoc proti pravicovému teroru vyzvalo vedení strany k vytváření oddílů Masové

² Jako Slavomakedonci se označuje jihoslovanský národ, který představuje většinu obyvatelstva Severní Makedonie. Za dob balkánských válek řecká propaganda tvrdila, že se jedná o poslovanštěné Řeky.

lidové sebeobran (MLA), které však měly být využity pouze v případě ohrožení lidských životů. Přestože ELAS v rámci dohody z Varkizy odevzdala velký počet zbraní, téměř stejný počet byl ukryt a použit levicovými skupinami tvořícími se v horách k sebeobraně a k útokům na policejní stanice, vesnice a další příležitostné cíle. Vedení komunistů veřejně odsoudilo členy, kteří pokračovali v partyzánských aktivitách, a slavomakedonské složky, aby zachovalo dojem, že usilují o státotvornost. Kritickým problémem, kterému Komunistická strana Řecka v roce 1945 čelila, byly první poválečné parlamentní volby plánované na začátek roku 1946. Levicové strany i KS požadovaly důkladnou revizi volebních listin jako podmínku účasti ve volbách, protože nechtěly v zahraničí vyvolat dojem, že by se volby mohly konat za stávající anarchické situace. Protože nic nenavštěvovalo tomu, že by vláda provedla revizi nebo nastolila zákon a pořádek, střed a levice se přikláněly k bojkotu voleb. Rozhodnutí neúčastnit se březnových voleb se nakonec ukázalo jako vážná chyba KS, která spolu s rostoucím rozsahem násilí na řeckém venkově a transformací mezinárodního prostředí vytvořila impuls pro další etapu občanské války. Lze tvrdit, že tato situace hrála do karet Zachariadisovi, protože komunistický vůdce byl nakloněn násilnému řešení politické budoucnosti Řecka. (Hradečný, 1998, s. 604 - 610)

Když druhá světová válka skončila porážkou Německa v květnu a Japonska v srpnu 1945, dynamika mezinárodních vztahů, vytvořená z válečné nutnosti, se postupně měnila a zhoršovala. Spojené státy a Sovětský svaz rychle procházely metamorfózami ve velmoci, aliance, která toho ve válce tolik dosáhla, se v době míru rychle rozpadala a podléhala novým obavám a podezřením. V době, kdy se Truman a Attlee setkali se sovětským vůdcem v Postupimi v červenci 1945, stal se Stalin méně smířlivým a káral Brity za porušování dohody z Varkizy. V průběhu schůzky Stalin překvapil Brity a Američany tím, že požadoval sovětskou námořní základnu v Egejském moři, naléhal na revizi úmluvy z Montreux z roku 1936 o Dardanelách a Bosporském průlivu, aby se usnadnil sovětský přístup do Středozemního moře, s tvrzením, že to není o nic méně nerozumné než britská kontrola nad Suezským průplavem, a požadoval, aby Turecko vydalo pohraniční provincie sovětským republikám Arménii a Gruzii. Mezitím ve východní Evropě a na Balkáně již Sověti zaváděli komunistické

režimy. Navzdory Stalinově výhodnému postavení, tedy tomu, že Rudá armáda okupovala velkou část východní Evropy a Balkánu, odvolal tato tvrzení. Mezitím bojkot voleb politicky marginalizoval Komunistickou stranu Řecka a ponechal iniciativu pravicovým frakcím, aby ovládly složení poválečných vlád a zničily přitom vliv EAM v řecké společnosti. (Gerolymatos, 2004, s. 232 - 233)

Themistoklis Sophoulis sestavil vládu na konci roku 1945 a oznámil, že 31. března 1946 proběhnou celostátní volby, po kterých bude bezprostředně následovat hlasování o monarchii. Tím bylo obráceno pořadí dohodnuté ve Varkizské dohodě. Levicové strany se rozhodly zdržet voleb, protože tvrdily, že spravedlivé a nestranné volby jsou nemožné v atmosféře násilí a represe. Válkou unavení Řekové šli tedy k „svobodným a spravedlivým“ volbám. Je zřejmé, že neúčast levice měla velký dopad na hlasování a v konečné analýze byla pravděpodobně nejvíce zodpovědná za to, že se lidovci dostali k moci. Vůdcem vlády se stal Konstantinos Tsaldaris, synovec předválečného populistického vůdce. Tsaldarský režim obnovil pronásledování levice a propustil mnoho státních úředníků a univerzitních profesorů z jejich míst kvůli jejich politickému přesvědčení. Znovu začala zatýkání a brzy po zvolení bylo přes 30 000 lidí internováno v koncentračních táborech nebo vyhnáno na ostrovní exily. (Gallant, 2001, s. 175 - 176)

3.2 Volba o budoucnost Řecka

Kvůli neustupování Bílého teroru a jeho tolerancí řeckou vládou dospěla část představitelů Komunistické strany Řecka v čele se Zachariadisem, že je potřeba změnit dosavadní způsob politického smýšlení a trochu jej radikalizovat. Na plénu Komunistické strany, které se konalo v únoru 1946, Nikos Zachariadis prosadil přijetí takzvané „dvojitá strategie“, podle které měli komunisté pokračovat v legálním úsilí o přechod k socialismu, ale zároveň tajně iniciovala ozbrojený odpor partyzánů. Očekávaným cílem bylo stažení britských jednotek z Řecka a rovnoprávná účast komunistů ve vládě. Zdálo se, že předsedovi strany vše hrálo do karet - Velká Británie byla nucena řešit své ekonomické a politické

problémy, což znamenalo, že ustupovala ze svých řeckých aktivit, Titův komunistický režim v Jugoslávii podněcoval k razantnějšímu postupu a Sovětský svaz se více otevřeněji angažoval o stažení britských jednotek z Řecka a o účast komunistů ve vládě. Právě kroky Moskvy považovali komunisté za výzvu k razantnějšímu postupu, ale jak se ukázalo, tato interpretace byla velice mylná, protože Moskva se v této otázce angažovala, aby odradila Západ od vměšování se do záležitostí svého vznikajícího území. Volby, které byly ujednány v dohodě ve Varkize, se měly podle mnoha politických osobností, nejen z řad komunistů, posunout na dobu, až se situace v Řecku uklidní. Britové však na uskutečnění voleb trvaly, protože si mysleli, že je to jediná šance, jak situaci v zemi uklidnit a nastolit pořádek. Zároveň se také obávali, že situaci může využít Sovětský svaz k neprospěchu britských zájmů ve Středomoří. Definitivní vyhlášení voleb, které měly připadnout na poslední březen 1946, se neobešlo bez kritiky a většina odpůrců včetně komunistů se je rozhodla bojkotovat. Komunisté tak jednali v rozporu se Stalinovým doporučením se voleb zúčastnit. Spojenecká mise pro sledování řeckých voleb, která byla za tímto účelem do Řecka vyslána a skládala se z 1155 pozorovatelů, vyhlásila výsledek voleb jako regulerní. Vítěznou koalici, která získala 55% všech odevzdaných hlasů, se stal pravicový Sjednocený nacionalistický blok. (Hradečný, 1998, s. 608 - 613)

Vláda, v jejímž čele stanul Konstantinos Tsaldaris a která složila přísahu dne 18. dubna 1946, v květnu oznámila, že plebiscit o monarchii se bude konat v září téhož roku, nikoli v březnu 1948, jak bylo původně plánováno. Britové s dřívějším konáním souhlasili, protože zaujali postoj, že je nezbytné zabránit komunistům se dostat k moci veškerými prostředky. (Vlavianos, 1992, s. 227 - 228)

Nová pravicová vláda se kvůli své konfrontační politice velice podobala Metaxasově meziválečné diktatuře. Plně podporovala nelegální pravicové složky, takzvané parastáty, které později kompletně integrovala do státních institucí. Vláda taktéž uplatňovala nátlak a teror proti nespolehlivým osobám, kterými byly nejčastěji označováni lidé bojující na straně EAM. Volná místa byly zaplněny pravicovými extremisty a rojalisty, včetně těch, kteří za války spolupracovali s okupanty. (Hradečný, 1998, s. 613)

Země se stále více přibližovala občanské válce, k čemuž přispělo referendum o státním zřízení, které bylo vypsáno na září 1946, ve kterém bylo 68 procent hlasů pro monarchii. Udává se, že plebiscit byl podezřelý, ne-li zmanipulovaný či lidé byli nuceni volit pod nátlakem. Na základě výsledku plebiscitu se na konci září vrátil do země král Jiří II. a znovu se ujal panovnického úřadu. Pro mnoho Řeků představovala obnova monarchie zkázu všeho, za co bojovali a na obzoru se začaly shromažďovat válečné mraky. (Gallant, 2001, s. 176)

3.3 Finální fáze boje o Řecko

Militantní pravicové zaměření řecké politiky se projevovalo i na zahraničněpolitickém poli, především vůči Bulharsku a Jugoslávii, tedy ke dvěma komunistickým zemím, které sousedily s Řeckem. Vystupování proti těmto severským sousedům proudilo z obav z jejich expanzivních úmyslů. Na mírové konferenci v Paříži, která se konala v roce 1946, požadovala nová řecká vláda úpravu dosavadní bulharsko-řecké hranice a získání severního Epiru až k Albánii. Spřátelené mocnosti tento požadavek však nepodpořily, protože se obávaly, že to může sloužit jako zdroj komplikací mezi balkánskými státy. Antikomunistické zaměření vlády, nacionalismus, netolerantní prosazování monarchismu a ortodoxního křesťanství bylo velmi charakteristické pro řeckou vládu, jejíž ideologie se může označit jako nacionální smýšlení. (Hradečný, 1998, s. 614 - 615)

Jako reakcí na prosazování vlády pravice bylo prosazování politické a akční radikalizace mezi stoupenci komunistů a levicových stran, tedy praktické uplatňování "dvojí strategie", která byla schválena na plénu Komunistické strany Řecka v únoru 1946. První násilnou akcí této iniciativy byl útok na policejní stanici v městečku Litochoron z noci z 30. na 31. března 1946, tedy noci před volbami, při níž zahynulo osm četníků a která byla uskutečněna na přímý rozkaz Zachariadise jako varování před důsledky Bílého teroru. Tehdy nebyla tomuto incidentu věnována pozornost ve spojitosti s volebním děním, protože vůdce řeckých komunistů se k odpovědnosti za tento čin přiznal až na sklonku roku

1947. Další formou, jakou se komunisté snažili bojovat proti útlakům vlády, byly guerilly, které se začaly formovat v horských oblastech již od jara 1946. V červenci 1946 Zachariadis jmenoval Markose Vafiadise, někdejšího čelního představitele ELAS, vůdcem komunistických partyzánských formací. Mnozí lidé prchající před Bílým terorem či ukrývající se v zahraničí se k partyzánským formacím přidali a nabídli se k boji. V říjnu 1946 Markos Vafiadis oznámil vytvoření Demokratického vojska Řecka (DSE). Boj proti okupujícím zahraničním jednotkám a kolaborantům byla jedna věc, ozbrojený konflikt pro komunistickou revoluci byla věc druhá. Dalo by se říci, že opravdová občanská válka začala v zimě 1946-47. Zastánci komunistů páchali násilné činy proti těm, kteří se odmítli přidat nebo byli proti, takže zahnali do tábora opozice mnoho dřívějších zastánců ELAS. Vafiadis si osvojil strategie partyzánské války, především taktiku boje "hit-and-run", která spočívá v krátkých překvapivých útocích na nepřítel a neustálého manévrování, kterou obtěžoval armádu, polovojenské skupiny a policejní oddíly. Do konce roku 1946 ovládala armáda DSE území od albánských hranic po Olymp, kde mohli využívat hranice s Albánií, Jugoslávií a Bulharskem, odkud dostávali zbraně a potřebné zásoby. Vůči jugoslávsko-bulharské pomoci oddílům DSE se také projevila blahovůle Stalina. (Gallant, 2001, s. 175 - 176)

Na neúspěchy v boji odpověděla athénská vláda novou vlnou teroru, která se tentokrát netýkala pouze komunistů, ale i republikánů a liberálů. Zatýkání, popravy a další formy omezování občanských práv se staly každodenní skutečností. Aby toho nebylo málo, do hry o Řecko vstoupili Američané vyhlášením takzvané Trumanovy doktríny, kteří byli znepokojeni vývojem situace ve Středomoří a vyhlásili, že jsou odhodláni všestranně pomoci Řecku proti komunismu. Řecko také přišlo o hlavu státu, krále Jiřího II., kterého nahradil v dubnu 1947 jeho mladší bratr, Pavel I. (Tejchman, 2016, s. 240)

Jak píše Koliopoulos (2010, s. 120 - 122), Tsaldaris se ukázal jako špatný kapitán, který kormidluje během té nejhorší bouře, kterou Řecko od konce Osvobozené války postihlo. Neustále prosazoval územní nároky na Albánii, pronásledoval levici a její sympatizanty a v prosinci 1947 zakázal Komunistickou stranu. Mezitím Vafiadis, který velel Demokratické armádě, získal několik

působivých vítězství, než se demoralizovaná řecká armáda začala přeskupovat s americkou podporou a dohledem. Příchod amerických důstojníků v říjnu 1947 začal dodávat velícím důstojníkům řecké armády určitý optimismus a zvedat morálku. Změnu v taktice armády zavedli američtí a britští vojenští poradci pod vedením generála Jamese Van Fleeta, který měl vynikající bojovou bilanci ve druhé světové válce. Zatímco se Britové před rokem 1948 omezovali na výcvik, organizaci a dodávky vybavení, američtí důstojníci se nyní podíleli jak na plánování operací, tak na jejich provádění. Vliv politiků na tyto záležitosti byl drasticky omezen. Řecká armáda, která od začátku třetí fáze občanské války zaujímal spíše defenzivní postavení, chytla díky USA jakýsi druhý dech a místo čekání na rebely zahájila ofenzivní operace.

V době, kdy Truman v USA prosadil, že obrana Řecka a Turecka představuje strategický zájem, opustilo vedení Komunistické strany Řecka dvojí strategii a ubralo se k novému postoji - uskutečnění komunistické revoluce v Řecku. Miltiadis Porfyrogenis, představitel KS Řecka, na sjezdu francouzské Komunistické strany v červnu 1947 otevřeně prohlásil, že pokud athénský režim nezmění svůj postoj k levici a nepřistoupí na požadavky komunistů, nezbyde odboji jiné východisko, než vyhlášení svobodného Řecka a ustanovení vlastních státních orgánů. Bylo rozhodnuto, že musí nastat reforma partyzánské armády DSE na řádnou armádu a počet jejích jednotek se musí minimálně zdvojnásobit. Vůdcové KS Řecka vycházeli z dojmů, že americká podpora řecké armády jim bude stejně platná jako ta britská a že komunistické povstání proběhne i díky pomoci svých sousedů i Moskvy. Na Štědrý den 1947 byla na území osvobozeného Řecka vyhlášena Prozatímní demokratická vláda Řecka (PDKE), jejímž premiérem a ministrem války se stal generál DSE, Markos Vafiadis. (Hradečný, 1998, s. 621 - 623)

Dalo by se říci, že v otázce Stalinovy podpory řeckých komunistů se stále objevuje otazník. Nelze konstatovat, že řečtí komunisté měli plnou podporu ze strany Sovětského svazu, nelze však ani říci, že ji neměli. Stalinův postoj byl velice rozvážný a vždy řecké komunisty a partyzány podporoval nepřímo či tajně, zatímco si spíše kryl své vlastní zájmy. Jakýsi první vhled je z května 1947, kdy se lídr Komunistické strany Řecka, Zachariadis, odebral na návštěvu

Sovětského svazu. Zachariadis se na Stalina obrátil s žádostí o pomoc. Po rozhovoru obdržela KS zprávu, že může předložit seznam zbrojních požadavků. Z jugoslávských zdrojů se oddílům DSE dostalo nemalé podpory v podobě zbraní, kulometů, vojenské výstroje, dokonce i vybavení a personálu polních nemocnic. Oddílům Demokratické armády bylo taktéž umožněno se reorganizovat na jugoslávském území, kde byly podporovány a doplňovány jugoslávskými a bulharskými Makedonci. Přestože je dodnes mnoho otazníků v sovětské politice, je jisté, že se Stalin nechtěl pouštět do válečného konfliktu se Spojenými státy. (Durman, 2004, s. 248 - 249)

V srpnu 1947 musel Tsaldaris po nátlaku Washingtonu opustit místo předsedy vlády, na jehož post zasedl liberál Themistoklis Sofoulis. Tsaldaris však nepřišel o veškerou moc, protože se stal ministrem zahraničí a místopředsedou vlády. Společnou vládou pravice a liberálů znemožnili Američané jakýkoliv kompromis k ukončení války s komunisty. Jediným přijatelným řešením pro ně byla totální porážka komunistického povstání. Válka o Řecko získala i mezinárodní význam, protože začala být vnímána jako první bojiště mezi sovětským blokem a Západem, takzvané studené války. Po výstupu Athén na zasedání OSN s obviněním, že se řečtí severní sousedé vměšují do vnitrostátních záležitostí státu, vytvořila Rada bezpečnosti Komisi pro prošetření řeckých hraničních incidentů, která v červnu 1947 vydala dokument, který potvrzoval obvinění athénské vlády. Delegáti komise z Polska a SSSR však vypracovali vlastní zprávu, ve které obvinění odmítli a označili je jako nepodložené a uvedli jako zdroj napětí v Řecku diskriminační politiku athénské vlády. Téměř ve stejný čas se na půdě Valného shromáždění OSN dostala žádost od řecké levice, ve které žádali okamžitý odchod britských jednotek z území Řecka. Kvůli neustupujícím rozporům v Řecku byl na valném shromáždění OSN v říjnu 1947 vytvořen Zvláštní výbor Spojených národů pro Balkán. (Hradečný, 1998, s. 619 - 621)

Dle Tejchmana (2016, s. 240 - 241) probíhaly na začátku dubna 1947 boje mezi řeckou armádou vycvičenou americkými důstojníky, která čítala na padesát tisíc vojáků, a DSE. V Makedonii a ve středním Řecku se však Vafiadisovým jednotkám dařilo útoky odrážet. Vytvořením Prozatímní demokratické vlády Řecka v prosinci 1947 vstoupila občanská válka do fáze totální ozbrojené

konfrontace. Nikos Zachariadis, který sice neměl žádnou vládní funkci v PDKE, ze zákulisí plánoval rozšířit území osvobozeného Řecka, aby zajistil mezinárodní uznání "horské vlády". Athénská vláda s podporou Američanů však potlačovala záměry partyzánů nejen díky své armádě, ale i díky bezpečnostním opatřením proti levicovým sympatizantům. Byl vydán zákon, který umožnil trest smrti či doživotní vězení každého, kdo projevil úmysl svrhnout stávající společenský systém či odtrhnout část území od Řecka. V létě 1948 již se řecká armáda chlubila silou o dvou set tisících mužích a podnikla první velkou ofenzívu proti partyzánským oddílům, které postupně ztrácely většinu ovládaného území. Vafiadis byl roku 1948 zbaven své funkce ve velení DSE - oficiálním důvodem byly zdravotní komplikace, pravým důvodem však bylo jeho označení za trockistu stalinisty z vedení strany, což bylo kvůli jeho popularitě mezi partyzány zamlčeno. Rozhodujícím faktorem byla ochabující pomoc komunistů ze zahraničí, protože Moskva došla k závěru, že Spojené státy nenechají padnout athénskou vládu a konflikt kvůli Řecku by mohl výrazně ohrozit sovětské plány na Balkáně a ve střední Evropě. Uzavření zásobovacích cest přes Jugoslávii poté, co byl Tito vyloučen z Kominformy, konec jen urychlilo a s odvoláním Markose Vafiadise přišel úpadek guerillové taktiky partyzánské armády a vojsko DSE tak bylo odsouzeno k záhubě. V průběhu roku 1948 se ani jednomu z táborů nepovedlo přiblížit se k vítězství. Řecká armáda nebyla schopna, i přes svou početní a technickou převahu, plně potlačit partyzánské povstání. DSE se však nebyla schopna přiblížit k žádnému ze svých cílů, kterými bylo ovládnutí řecké Makedonie a Soluně.

K oslabení řeckých komunistů napomáhala i athénská vláda, která kompletně izolovala území osvobozeného Řecka od ostatních částí země a vytvořila antikomunistickou kampaň, podle které jsou komunisté agenti, kteří zrazují zájmy svého vlastního národa. Počty vojáků DSE stále klesal a v jejich řadách narůstal počet žen a slavomakedonského obyvatelstva. Athénská vláda k pošpinění komunistů dokonce využívala evakuaci dětí z území osvobozeného Řecka do komunistických zemí. Tvrdila, že komunisté chtějí děti odnárodnit a vystavit je násilné komunistické převýchově. Řecká vláda dokonce podala v OSN obvinění z genocidy těchto dětí. Pravdou je, že se většina těchto dětí

dostalo ze země se souhlasem rodičů či příbuzných a v žádném případě nebyla snaha o jejich odnárodnění, ale byla do nich vkládána naděje, že se stanou jádrem budoucího komunistického Řecka. Koncem ledna 1949 se Zachariadisovo vedení rozhodlo o zaujetí jiného postoje v makedonské otázce - začalo se zasazovat o vytvoření sjednocené Makedonie a Thrákie. Zmíněný obrat měl zajistit podporu Slavomakedonců v boji proti athénské vládě. Řeckým komunistům se však tento tah nevyplatil a citelně oslabil jejich vliv v řecké společnosti, dokonce i u nekomunistických levicových stran. V polovině roku 1949 čítalo vojsko řecké armády a jejich spojenci přes tři sta tisíc vojáků. Jejich ofenzíva, která spočívala v postupném čištění horských oblastí, však probíhala již od přelomu roku 1948/1949 a v březnu 1949 se již podařilo zlikvidovat komunistický odpor na Peloponésu. Naděje na pomoc od Sovětského svazu definitivně vyhasly po Zachariadisově cestě do Moskvy, kde dostal od Stalina příkaz neprodleně vojenské operace ukončit, kvůli nebezpečí Albánie ze strany USA a athénské vlády. Stalin nakonec v květnu svůj příkaz odvolal a dalšího pokračování občanské války zamýšlel využít v kampani proti Titovi. V létě vzdorovaly pouze poslední dvě základny partyzánů v pohořích Grammos a Vitsi. Američané i athénská vláda odmítla návrh na pokojné ukončení bojů, který předložila PDKE a měli v úmyslu vést válečný konflikt až do úplného zničení partyzánů. Posledním hřebíkem do rakve komunistů byla bitva v pohoří Grammos, která se odehrála v srpnu 1949. Zbytky armády DSE se snažily vzdorovat téměř pětinasobné přesile, ale pod hrozbou obklíčení vydalo vedení DSE rozkaz k evakuaci a v noci z 30. na 31. srpna opustily poslední partyzánské jednotky území Řecka do Albánie, odkud byly převezeny do SSSR a dalších zemí sovětského bloku. (Hradečný, 1998, s. 626 - 632)

V následující době na území Řecka docházelo pouze k menším konfliktům ze strany malých partyzánských skupin snažící se dostat za hranice a uniknout tak stíhání. Po několika letech boje o moc v poválečném Řecku tak občanská válka definitivně skončila.

3.4 Důsledky občanské války

Po téměř deseti letech bojů strašlivé desetiletí skončilo. Všechny války za sebou zanechávají smrt, zkázu a utrpení, ale kvůli své povaze mají občanské války tendenci způsobit ještě hlubší a trvalejší rány. Tak tomu bylo určitě v Řecku. Trvalo roky, než se válečné rány zahojily, a skutečně, některé jizvy zůstaly dodnes.

Celková bilance občanské byla války děsivá. Odhady o počtu úmrtí se liší, ale nejvíce se uvádí, že nejméně 80 000 lidí zemřelo, 20 000 dalších bylo zadrženo ve vládních věznicích a koncentračních táborech a přibližně 5 000 dalších bylo popraveno. Mnoho let bojů učinilo ze 700 000 lidí uprchlíky ve své vlastní zemi. Ministerstvo sociální péče uvedlo jako nemajetné 1 617 132 mužů, žen a dětí, kteří zbědovaní, skleslí a bez cíle hledali pomoc v Athénách. Kromě toho, okupace a občanská válka ochromily ekonomiku Řecka. Venkov ležel v troskách, průmyslová infrastruktura země byla z velké části nepoužitelná a vláda se rozpadla. Nejnaléhavější potřebou tedy byla materiální obnova země, ke které bylo zapotřebí obrovské pomoci od Spojených států. Oživení Řecka bylo v prvních dnech studené války prioritou kvůli jeho strategické poloze. (Gallant, 2001, s.178 - 179)

Jak uvádí Tejchman (2016, s. 242), po volbách, které se konaly v březnu 1950, získaly nejvíce hlasů strany politického středu s programem na národní smíření. Do roku 1953 se u moci vystřídalo několik liberálních vlád, které se zasloužily o zastavení poprav, o umírnění trestního stíhání odpůrců režimu, o upevnění postavení Řecka v mezinárodní politice a o přijetí Řecka do Severoatlantické aliance. Od ledna 1952 také v Řecku platila nová ústava, která obsahovala ustanovení o rovnosti, rovnoprávnosti a ukládala právo ženám volit.

Co je nezvyklé je, že platnost neztratily zákony vydané za občanské války, které chránily bezpečnost státu a které byly v rozporu s novou ústavou. Tyto zákony byly zrušeny až téměř deset let po vydání nové ústavy. Dále byly z důvodu zajištění Řecka před rostoucím sovětským blokem vystavěny americké vojenské základny na řeckém území. Strach ze sovětské expanze a za podpory

USA také sblížil Řecko, Turecko a Jugoslávii, které vytvořily Balkánský pakt, který měl působit jako odstrašující prostředek a počítal s případným vytvořením společného vojenského štábu pro tyto tři země. (Dostálová, 2002, s. 113 - 114)

Je nutné zmínit, že po občanské válce nedošlo k plné demokratizaci Řecka. K té došlo až po pádu vojenské junty v červenci 1974.

4. Úprk řecké populace před hrůzami války

4.1 Řečtí uprchlíci

Podle statistik zveřejněných Organizací spojených národů opustilo v letech 1948–1949 severní Řecko 25 000 až 28 000 dětí, které byly přesídleny do různých východoevropských zemí. Děti nebyly jediné, kdo hledal bezpečí v zemích ovládaných komunistickými režimy. Celkový počet uprchlíků z Řecka, kteří uprchli do sovětského bloku, přesáhl 100 000. V důsledku emigrace skončili rodiče a jejich děti často v různých táborech a zemích. Zpráva Zvláštního výboru OSN pro Balkán potvrzuje, že vesnice se slovansko-makedonským obyvatelstvem byly obecně mnohem ochotnější nechat své děti evakuovat. Rozhodnutí rodičů či příbuzných se řídilo zkušenostmi z minulosti, kdy se je různé řecké vlády pokoušely asimilovat za použití brutální policejní síly. Většina dětí vyslaných do zemí sovětského bloku proto měla slovanský makedonský původ a mluvila svou rodnou slovanskou řečí. Děti postižené válkou různými způsoby se ocitly v centru ideologického boje. Staly se obětí složitého konfliktu v Řecku a zůstaly nejzranitelnější i dlouho po zastavení vojenských operací v roce 1949. Jugoslávie a Albánie byly klíčové v procesu evakuace dětí do zemí sovětského bloku, protože měly územní kontakt s oblastmi v Řecku kontrolovanými osvobozenou armádou. Organizace spojených národů v říjnu 1948 vyzvala ke sjednocení vysídlených obětí s jejich rodiči. Jak se však často u rozhodnutí těchto organizací stává, výsledků deklarace OSN bylo málo, protože problém nebyl čistě humanitární. Kromě toho byly seznamy dětí, uprchlíků, sestavovány ve spěchu a během transportu byly často smíchány a špatně umístěny. Drtivá většina těchto nezletilých zůstala v exilu. Ve světle existujícího politického napětí je i dnes téměř nemožné vytrasovat jejich životy a putování. (Frucht, 2005, s. 599 - 600)

Dle Dostálové (2002, s. 126) přijalo Československo asi 8200 dospělých řeckých uprchlíků utíkajících před hrůzami války a před perzekucí. Dále přijalo asi 3800 řeckých dětí, které byly evakuovány v letech 1948 a 1949 ze severních oblastí Řecka, kde probíhaly boje posledního kola občanské války. Ve stejné době byl

v Řecku pod záštitou královny Frederiky založen Královský fond za účelem zakládání dětských vesniček po celé zemi s cílem chránit děti z válečných oblastí před únosy komunisty. Do dětských vesnic bylo umístěno asi 20 000 dětí. Většina z dětí se na konci války v roce 1950 vrátila ke svým rodinám. Děti byly umístěny do speciálně zřízených dětských domovů v Albánii, Bulharsku, Jugoslávii, Rumunsku, Maďarsku, Československu, Východním Německu, Polsku a asijských provinciích Sovětského svazu. Děti vyrostly v bývalých komunistických zemích a většina se časem stala jejich občany. Do Řecka se mohli v roce 1982 vrátit ti, kteří chtěli, za předpokladu, že byli řeckého původu. Děti slovansko-makedonského původu, tedy téměř 50 % z celkového počtu evakuovaných dětí, se nemohly vrátit.

4.2 Život uprchlíků očima pamětnice

V této kapitole se nachází polostrukturovaný rozhovor s mou babičkou, která byla politický uprchlík za občanské války v Řecku. Měl jsem připravené pouze témata, o kterých jsem se chtěl od babičky dozvědět více. Babička při svém vyprávění několikrát odběhla od tématu, ale i přesto jsem to v rozhovoru ponechal, aby byla zachována vyšší míra autentičnosti. Z tohoto důvodu jsem se také snažil do rozhovoru zasahovat co nejméně, aby babička popsala své vzpomínky tak, jak uzná za vhodné.

Celý rozhovor trval déle, než jsem očekával. Během konverzace došlo na pěkné vzpomínání, bolavé vzpomínky a slzy. Snažil jsem se v rozhovoru zachytit babičky nedokonalou češtinu, protože i když zde babička žije většinu svého života, je poznat, že čeština není její mateřský jazyk a stále má svůj osobitý přízvuk. Nedodržuje délku samohlásek, mluví nespisovně, některá slova komolí, nemají správný tvar. Nedělá ji problém přecházet z češtiny do řečtiny, dovede stále psát řecky. Babička je v písemném styku s dalšími „řeckými dětmi“, které bydlí převážně na Ostravsku. Pravidelně odebírá řecký časopis *Kalimera*, který vydává Řecká obec.

Babička to, co se stalo, odsuzuje, protože se její celá rodina rozpadla a již nikdy nebyla celá pohromadě. Tvrdí, že ona by k tomu, co se stalo, nikdy nesvolila. Já sám si nedokážu představit, že bych musel učinit nějaké rozhodnutí, které by mé děti či mou rodinu takto ovlivnilo. Přestože byla od rodičů odebrána v 10 letech a byla část svého dětství v dětských domovech, je to žena velice citlivá, s velikým srdcem plným lásky pro každého člověka z okolí. Není člověka, který by ji neměl rád. Celý svůj život pracovala jako skvělá teta - vychovatelka v dětském domově, kde rozdávala lásku jiným opuštěným dětem. Obdivuji ji za její pozitivní energii, kterou má i přes vše, co se jí v životě přihodilo.

„Babi, můžeš se, prosím, nějak představit?“

„Jmenuji se Evdoxie Ječmenová, za svobodna Kotopulu. Narodila jsem se v Řecku roku 1938, v krásný vesnici pod Grammosem, je to nejvyšší, mezi nejvyššíma horama v Řecku. Je to v severním Řecku. Je to krásná vesnice, která byla obklopená horama, lesama a můžu říct, že to byla moc hezká vesnice. Jsou tam vodopády, studená a dobrá voda, kde chodili z vedlejších vesnic pro vodu.“

„Z jaké jsi byla rodiny? Kolik vás bylo? Kolik jsi měla sourozenců?“

„Mí rodiče, tatínek byl starší a byl ženatej dvakrát, jeho žena umřela, totiž měl dvě děti. Moje maminka taky byla ovdovělá, tak taky měla dvě děti, který, když já jsem se narodila, nebyly už dávno doma. Zнала jsem je, když přišly jednou za čas u nás. Z mých rodičů jsme byly čtyry děti a byly jsme všichni celkem zdravé. U nás doktoři nebyli na vesnici, museli jsme jezdit asi tak dvanáct kilometrů do Nestorio, je to hezký malý městečko a tam byl jako poskytovaný o naše zdraví. No, nebylo to dost často. Naše maminky věděly jak nás vyléčit z takových malých bolístek přírodou.“

„Jaké jsi měla sourozence?“

„Sourozenci byli 3 sestry, jeden bratr. Moje nejstarší sestra se provdala asi roku 37 a jinak jsme byli doma. Nejstarší sestra dělala na poli, vyloženě se dřela.

Měli jsme hospodářství, měli jsme já nevím kolik hektarů polí, zahrady, že jsme celkem to živobytí jsme si jako vydělávali. Já jako dítě nejmladší, tak pochopitelně jsem nechodila nikam pomáhat, akorát si pamatuju, že jsme chodili pást jehňátka. A to je krásný moje vzpomínka, kde jsme se tam scházeli s dětma...“

(babička začíná plakat)

„To jsou vzpomínky, který se nedaj zapomenout. Měli jsme tam asi dva tři kilometry lesy z tý chýše, kde jsme tam měli ovce, kozy a měli jsme ovčáka, který o to se stará. Jinak mléko, sýry, tvarohy, všechno maminka to dělávala doma. Měli jsme krávu, koně, prase taky, no a tak jsme se jako živili nějak.“

„Co si pamatuješ z občanské války? Pamatuješ si něco?“

„U nás se bojovalo pořád. My jsme byli pod Turkama 400 let. Až roku 1821 bylo velké povstání a tam se jako, jsme se jako osvobodili od Turků. Od Osmanů. Sice ta vláda se vyměnila, byli tam Řekové, byli tam i Osmani, který spolupracovali a víme, jak to bylo a je to do dneska, že v Kypru žili léta letoucí Řekové i Turci ve spokojeným životě, ale bohužel víme, ta politika a politici, hlavně Amerika a Anglie. Voni tam mají, Angličani tam mají ty svoje základny a tak jako to Řecko bylo stále pod někým. Potom přišla zas občanská válka v roce 1946, začalo to, že se vytvořily partyzánský oddíly proti vládním vojákům, pochopitelně. A tak se to pomalu, bylo řízeno všechno státem, který nabádali ty lidi, aby šli do hor a taky se našli, kolik mladých schopných mužů, mladých i starších, který šli do hor. Tam se vytvořilo opravdu partyzánský oddíly. Byly vyzbrojeny, no, ne těžký zbraně. Měly pušky, kanony...“

„Byl někdo z tvój rodiny v té občanské válce?“

„No z mý, našej rodiny, byl můj nevlastní brácha, jeho syn a můj mladší brácha. Nevlastní brácha a jeho syn padli. Můj brácha byl jako taky voják a moje sestra pomáhala partyzánům jako zdravotní sestru, který vozily na těch plachtách, na ramenou, těch partyzánů do těch vesnic nebo do hor. Co si pamatuju, byly takový zážitky, kdy jsem viděla taky partyzány, který neměli oči, neměli nohy

a bylo to pro děti hrozný pohled. S partyzánama taky šly děti z větších měst a šly s partyzánama až k nám do vesnice. No...“

„Projevila se válka i u vás v Pefkofytu?“

„Projevilo se to tak, že pomáhali jsme partyzánům, byli jsme evakuováni do Nestorio, aby ty lidi z vesnic nepomáhali partyzánům. A nepomáhali se vším, s potravinama a tak dále. Byli jsme tam dva měsíce, a když jsme se vrátili, tak bylo všechno...“

„Všechno pryč? Zpustošený?“

„Ano. Všechno pole, všechno zpustošený. V roce 1948 nějaká organizace partyzánská přišli do vesnice a mluvili s našema rodičema, že to bude lepší, když děti vezmou, aby se nějak zachránily z toho pekla. Tak rodičům řekli, že třebas za půl roku nebo za pár měsíců bysme se měli vrátit. Že to je jen taková ochrana, aby nás zachránili. No tak rodiče s tím souhlasili, protože potom ta válka pak šla až přes naší vesnici až k hranicím Albánským, takže to bombardovali, všechno zapálili, takže to bylo jako všechno zničený. Naše rodiče se dostali do Albánie, kde tam žili asi 2 roky.“

„Když vás poslali pryč?“

„Potom.“

„Takže nejdřív poslali vás ve 48 a pak tam byli rodiče? A kam vás poslali?“

„Ano. Udělali takový skupinky, kde nám dali jednu starší jakoby vychovatelku a ta pak šla s náma až do Čech. Do Československa. Šli jsme nejdřív přes hranici pěšky nebo koňma až do Albánských hranic. Měli jsme zastávku u nějaký vesnice, já jsem začala plakat, že chci zpátky k mamince.“

(začíná plakat)

„Ta vychovatelka byla moje sestřenka, která mě měla strašně ráda. Jmenovala se Petrula, která se velmi angažovala do mládežnický organizace. Tak se o nás starala po celou tu dobu a byla s náma. S sebou jsme si sebou nic moc nenesli, protože to byla cesta dlouhá. Jako děti jsme měly pouze svačinku a nějaké

osobní věci. My jsme mysleli, že jdeme jen na chvíli. Mysleli jsme, že na nás za hranicemi bude někdo čekat. Dostali jsme se do Albánie a tam nás rozdělili do rodin. Já jsem pochopitelně byla s tou naší vychovatelkou Petrulou u té rodiny. Tak pochopitelně ty rodiny nám pomáhaly jak mohly. Dávaly nám stravu, nechaly nás tam vyspat, takže jsme byli tak nějak opatřeni. Zaopatřeni. Byli jsme tam přes léto, nevím, jestli to bylo dva měsíce. Čekalo se až nás odvezou. Kam, to jsme nevěděli. Jednoho dne nás posadili do vlaku a jeli jsme přes Jugoslávii až do Brna, do takovýho, to byl vojenskej tábor, co já jsem slyšela. Jeli jsme dobytčákama a měli jsme hlad. Byly tam s námi i malý, několikadenní děti. Zdálo se nám to strašně daleko. Vzpomínám si, že to když jsme jeli, dívali jsme se na rozsvícené město, na něco, co jezdilo. A strašně jsme se divili tomu, že to jede a sedí v tom lidi. Vzpomínám si, že jsme byli strašně unavení, ve vlaku jsme spali nahoře, kam se dávaj kufry. Na cestě jsme byli asi dlouho, nevím, dovedeš si představit, jak jsme byli asi všichni špinaví. Tam nás po skupinkách zas rozdělili podle věku a podle skupin do českých domovů.“

„Jako do dětských domovů nebo přímo do nějakých rodin?“

„Do dětských domovů. Já jsem byla do Aše. Moje sestra Stavrula taky, byli jsme spolu. Jí bylo 12 let. Bylo to v Aši, nás bylo tam asi tak kolem pětadvaceti. Byla to taková vilka, byl tam řecký personál těch starších holek, děvčat, byly tam asi dvě vychovatelky, ošetřovatelka.“

„Tam byly jenom holky, v té Aši?“

„Ne jenom holky. Byli jsme smíšený. No tak tam jsme pobýli nějaký čas a vždycky se to dělalo z jara nebo v létě, aby to nebylo tak jako zatěžkovaný s těma dětma, aby ty děti nejezdily přes zimu. Tam jsme byli nějaký krátký čas, asi jedno léto a jednu zimu jsme tam prožili, protože si pamatuju, že byl tam sníh. Já vim, že Aš je u německých hranic, tak nás opravdu hlídali, abychom se neztratili. Oni vlastně chodili, hráli jsme na vojáky. No odtamtud se stěhovali do Karlovarského kraje, do Velkého Radošova. Tam jsme byli asi takových, no, podle mého, 70 až 80 dětí. Stavrula byla furt se mnou. Tam jsme byli očkováni proti záškrtu a tak. Tam jsme začali se učit nebo procvičovat ruku. Jako psaní. No nebyla to škola, spíš to bylo ve velkú místnosti, kde jsme seděli a zkoušeli to

sami nebo s vychovatelkou nebo s učitelkou. No jako tužku jsme uměli držet, protože jsme chodili do školy v Řecku, tak já jsem uměla řecky číst a psát, ale spíš ty písmenka, abysme se je jako naučili. Pamatuju si, že jsme psali třeba do půl papíru vždycky jedno písmenko a tak jsme se to jakoby trošičku i ty český slova učili. A tak jsme začínali pomalu se učit. Tam jsme byli asi zase jedno léto a jednu zimu a potom jsme se stěhovali do Kyselky. Velký děti se dostaly do Velichova a mladší děti jsme se dostali do Kyselky. Tam se říkalo malá Kyselka a velká Kyselka. Taky jsme jako chodili do školy do Kyselky. S českýma dětma ne, normálně sami. Byly takový dřevěný baráky, kde jsme byly všechny děti, i starší i mladší, kde jsme jakoby začali učivo českýho jazyka. Bydleli jsme tam v těch lázeňských domech. Byly to fakt hezký lázně. Byly tam sprchy, krásné místnosti a celkem jsme prožili hezký dětství, ale nebylo to žádný med. Vstávali jsme brzo ráno v šest hodin, šli jsme na rozcvičku, vztyčení vlajky a umýt se. Potom se šlo na snídani a po ní se jezdilo do školy do (Karlových) Varů autobusem. Tam už jsme byli smíšený s českýma dětma. Bylo to pro nás těžký. Rozdělili nás podle věku. No tak jako jsme začínali. Ten jazyk teda nebyl úplně v nějaký úrovni. Bylo to pro nás těžký. Též to bylo těžké, když jsme se začali učit tu ruštinu. Nám se pletli pojmy ruštiny i češtiny. Takže pro nás to bylo velmi těžké a namáhavé. Byly makedonský děti mezi námi, to jsem zapoměla říct, že mezi námi žily. Takže ty makedonský děti, tím to šlo líp ve škole, protože oni maj ten jazyk podobnej. Jako slovanský jazyk. Ale řecký jazyk je úplně něco jinýho, takže pro nás to bylo opravdu těžký, co já jsem tak pozorovala ve škole. No, byli jsme v Rybářích ve škole, potom dole pod nemocnicí, u nábřeží. Potom se zjistilo, že se to nedalo skloubit všechno. Bylo to unavující. Tak jsme potom byli odstěhovaný do Varů do internátu, kde byly jenom řecký děti. Bylo to blízko varskýho divadla. Tam to bylo krásný, byli jsme úplně osvobozený od všeho, protože předtím to bylo, bych řekla, jakoby vojenský život. Byli jsme i my unavený, protože jsme neměli žádný volný čas. Bylo mi tak třináct. Po ukončení vyučování české děti šly domů, my jsme zůstávali střídách, kde jsme pokračovali v řeckým jazyce. Měli jsme ho asi třikrát v týdnu. Že jsme probírali naše dějiny a učili jsme se naši gramatiku. V internátě jsme měli stolní hry, kde jsme to využívali. A hráli jsme různé míčové hry – volejbal, fotbal, ale toho času bylo opravdu málo. Takže jsme se spíš připravovali na to vyučování.

Pamatuju si i na jednu veselou příhodu. Měli jsme řeckého vychovatele, kterej nikdy neviděl padat sníh. Šli jsme ráno do školy a náš Christos přiběhl dovnitř a křičel, že venku něco padá studenýho z mraků. My jako děti jsme se mu smály. Nikdy neviděl padat sníh. Já sem na sníh byla zvyklá, z hor, kde jsme v Řecku bydleli. Velký děti z Kyselky podle let se odstěhovali do Chrastavy, tam chodily do školy. Stavrula tam byla pochopitelně taky. Takže jsme byli od sebe. Jak jsem řekla, v tom internátu jsme byli úplně nadšený, teplo, teplá voda, všude blízko. Do školy jsme chodili až do konce s českýma dětma.“

„A jak vás vzaly ty český děti? Bavily se s vámi?“

„Jo, český děti nás přijmuly velmi dobře. Celkem i pomáhaly, jak mohly. No takže jsme vycházeli velmi dobře.“

„A celkově Češi jak vás vzali? Nejenom děti.“

„Český národ nás přijmul a jsme vděčný za to, co pro nás udělal.“

(začíná plakat)

„Rodiny, který se stěhovaly do Řecka před x lety, tak si nemůžou zapomenout na Českou republiku. Vím to, jak čtu naše (řecké) noviny a časopisy, tak stále mluví o Českým národu, jak opravdu nám pomohli.“

Léta utíkaly, to jsme neřekli, že válka skončila roku 1949, kde ta válka šla až před hranicema Albánskýma. Tak ty partyzáni prohráli, bylo jich hodně zabitých. Prohráli úplně. Zničili vesnice, zničili města a k ničemu to nebylo. Bojovalo se to opravdu. Ty měli těžkou ... těžký zbraně, aeroplány, Angličani pomáhali. Anglický vojáci nám pomohli, když vstoupili Němci do Řecka. Ty bojovali s Řeckem proti Němcům. Když Němci odešli, tak tam pochopitelně zůstali, a když se tohle všechno obrátilo, tak oni šli zas proti partyzánům. Totiž oni měli zbraně, těžký zbraně a naši vojáci, partyzáni, co mohli mít, že.“

„Když jste byli tady v Česku, měli jste nějaký kontakt s rodiči nebo rodinou?“

„Ze začátku jsme neměli celkem žádné informace. Později naše učitelé nám leccos říkali, vysvětlovali, jak to tam u nás probíhá a co se tam děje. Moc informací to nebylo. Občas měl někdo v dětských domovech rádio nebo přišla pošta. Tatínek umřel. Ty žili v Albánii, maminka tam zůstala sama. No nějak to tam přežívala. A v roce 1961, moje sestra Stavrula jela do Albánie a vzala maminku sem do Česka. Sama byla v internátě, tu maminku absolutně nemohla mít u sebe. Maminka byla taky starší, tak jí přivezla k nám. Jelikož máma už si nemohla zvyknout, bylo to tu pro ní úplně něco jiného, tak můj bratr, co byl u partyzánů a dostal se do Jugoslávie, tak ty Jugoslávci chtěli, aby se ty děti nějak dostaly k sobě, tak přijel potom do Česka. Vyučil se v Gottwaldově v továrně Svit, stal se mistrem a do konce jeho života byl mistrem. Byl oblíbenej, byl to dobrý člověk. Měl tam rodinu a tak jsme žili dál. Maminka pak jela za bratrem, kde strávila nějaký čas ve Zlíně, ale to víš, starý člověk. Je to těžký ty neznými místa. Žádný lidi kolem sebe, který by znala. Tak se potom odstěhovala do Rumunska. Tam jsme měli sestru, která pomáhala partyzánům. Ta se dostala do Ruska, do Taškentu. A ta nám vykládala, v jakých podmínkách je vozili do Ruska. Byli v podpalubí na lodi, nesměli ani kýchnout, aby nebyli prozrazení. Tam byla v továrně, kde pracovala a seznámila se tam se svým manželem. Narodilo se tam kluk a odstěhovali se do Rumunska, jelikož švagr měl maminku v Rumunsku. Tam žili nějaký leta, pak ovdověla, takže to taky neměla lehký. Ještě předtím, než švagr zemřel, tak měli holčičku. Nějak to přežila a dožila v Rumunsku. Její syn se pak vrátil roku 1980 do Řecka. To už ty hranice po tom vojenským puči 1974 se tam všechno změnilo, všechny ty vlády, takže se to tam uvolnilo.

Já jsem neřekla, když ta válka skončila, hranice se uzavřely a oni nás jako politický emigranty nechtěli zpátky ty Řekové. Oni nás brali, že jsme utekli, že jsme byli jako levičáci. No byli jsme děti, ale oni to brali, že naši rodiče, bratr a sestra pomáhali, takže oni to brali tak, že jsme utekli, tak uzavřeli hranice a Řekové nás nechtěli. Až roku 1974 se to tam převrátilo, tak ta vláda byla smíšená, takže se to tam bylo k lepšímu. Maminka se pak vrátila z Rumunska

do Řecka a tam se jí ujalo naše příbuzenstvo, takový naši známí. My jsme se pak viděli s maminkou až roku 1975. Sice jsme to tady měli taky těžký, museli jsme mít pozvání, peníze, valuty a nebo, že nás ta rodina bude živit a že od státu nebudeme nic chtít. Tak jsme maminku viděli po těch letech. Takže jsme jí viděli po 14 letech. My jako dospělí jsme si prošli všechny místa, který jsme si vzpomínali jako děti. No, v Řecku jsme byli tam přímo u maminky 14 dní. Nebo možná tři neděle. Viděli jsme tam, že v Řecku se to tam hodně změnilo k lepšímu, ale stále to potřebovalo víc a víc, aby to Řecko šlo nahoru. Bydlet tam, odstěhovat se tam, z jedné strany by člověk chtěl. Z druhé strany, měli jsme tady děti. Zás bych ztratila rodinu. Bylo to na velký přemýšlení. Bylo to těžký rozhodnutí.“

„Chtěla bys ještě něco říct? Třeba jak se na to díváš zpětně?“

„Nemůžu si teď už nic naříkat. Máme hezkou rodinu, baráček a hlavně, že se máme všichni rádi.“

Dneska to odloučení považuju, podle mého mínění, za hrozný čin. Jako matka dnes uvažuji, že kdyby takováhle situace nastala, bych se s dětma neodloučila. Vím, co to v životě obnáší, z vlastních zkušeností.“

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat a nastínit čtenáři události v Řecku i v mezinárodním kontextu, které vedly k občanské válce i válku samotnou. Práce se zaměřila na předválečný vývoj v Řecku, na Řecko během druhé světové války a okupace státy Osy, na průběh i důsledky občanské války a na řecké uprchlíky. Dalším cílem bylo čtenáři přiblížit situaci řeckého dítěte, které bylo ze země decimované válkou v nízkém věku převezeno do země s jiným komunikativním jazykem, bez rodičů, tedy někoho, kdo by se o dítě za normální situace postaral. Rozhovor měl poukázat na hrůzy války a na obětavost československého národa, který se několika tisíc dětí ujal a nabídl jim pomocnou ruku v jejich nelehké situaci.

Vina za Řeckou občanskou válku je často kladena komunistům a dalším levicovým stranám. Po prostudování materiálů a pramenů, českých i zahraničních, lze však konstatovat, že nebyla vina pouze na jedné straně. Komunistická strana Řecka si po děsivé době druhé světové války a okupace získala podporu široké veřejnosti, která byla unavena z útlaku pravice. Může za to skutečnost, že skupina EAM a armáda ELAS bojovaly proti okupantům, kteří sympatie veřejnosti neměli, a snažily se na osvobozeném řeckém území obnovit fungující státní aparát, který ulehčil život řeckým obyvatelům. Na druhé straně stála exilová vláda v čele s králem, která nehodlala vládu levice akceptovat a snažila se jejich vliv v řecké politice potlačit i přes jejich zásluhy v boji proti okupujícím fašistům a nacistům.

Odkazy na období odporu nejsou ojedinělé ani dnes, téměř po osmdesáti letech. Obrazy a hovorová mluva odkazující na léta odboje pronikly do veřejných diskurzů a jsou široce používány veřejností, politiky a mediálními odborníky v řadě polemik, kde slouží jako symboly neústupnosti.

Seznam použité literatury

Monografie

- ADAMOVÁ, Karolina a Pavel MATES. *Stručný přehled světových dějin v datech 1945-1995*. Praha: Alba, 1996.
- CLOGG, Richard. *A Concise History of Greece*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. ISBN 0-521-37228.
- DOSTÁLOVÁ, Růžena, Pavel OLIVA a Vladimír VAVŘÍNEK. *Řecko*. Praha: Libri, 2002. Stručná historie států. ISBN 80-7277-110-8.
- DURMAN, Karel. *Popely ještě žhavé: velká politika 1938-1991*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0697-6.
- FRUCHT, Richard, ed. *EASTERN EUROPE: An Introduction to the People, Lands, and Culture*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1-57607-801-9.
- GALLANT, Thomas W. *Modern Greece*. New York: Oxford University Press, 2001. ISBN 0-340-76336.
- GEROLYMATOS, André. *An International Civil War: Greece, 1943–1949*. New Haven: Yale University Press, 2004. ISBN 978-0-300-18060-2.
- HRADEČNÝ, Pavel. *Dějiny Řecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Dějiny států. ISBN 80-7106-192-1.
- KENDALL, Bridget. *Studená válka: nový pohled na konflikt mezi Západem a Východem*. Přeložil Jan ŠINDELKA. Praha: Knižní klub, 2018. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-242-6201-7.
- KOLIOPOULOS, JOHN S. a THANOS M. VEREMIS. *MODERN GREECE: A History since 1821*. Chichester: John Wiley, 2010. ISBN 978-1-4051-8681-0.
- LOWE, Keith. *Zdivočelý kontinent: Evropa po druhé světové válce*. Přeložil Marie ŠMILAUEROVÁ, přeložil Zuzana ŠTASTNÁ. Praha: Paseka, 2015. ISBN 978-80-7432-603-5.
- TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve 20. století*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3178-3.

- TEJCHMAN, Miroslav. *Sovětizace východní Evropy: země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944-1948*. Praha: Historický ústav, 1995. Práce (Historický ústav. Akademie věd ČR). ISBN 80-85268-45-0.
- TSIVOS, Konstantinos. *Řecká emigrace v Československu (1948-1968) - od jednoho rozštěpení ke druhému*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, 2012. Teritoria. ISBN 978-80-7363-404-9.
- TSOUTSOUMPIS, Spyros. *A HISTORY OF THE GREEK RESISTANCE IN THE SECOND WORLD WAR: THE PEOPLE'S ARMIES*. Manchester: Manchester University Press, 2016. ISBN 978-1-7849-9251-4.
- VLAVIANOS, Haris. *Greece, 1941-49: From Resistance to Civil War: The Strategy of the Greek Communist Party*. New York: Palgrave Macmillan, 1992. ISBN 978-1-349-21859-2.
- WEGS, J. Robert a Robert LADRECH. *Europe Since 1945: A Concise History*. 4. United States of America: Martin's Press, 1996. ISBN 978-0-333-65883-3.
- ZUBOK, VLADISLAV M. *A FAILED EMPIRE: The Soviet Union in the Cold War From Stalin To Gorbachev*. United States of America: The University of North Carolina Press, 2007. ISBN 978-0-8078-3098-7.

Webové stránky a elektronické zdroje

- Greece - The Hidden War. *YouTube* [online]. [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=U3J4v4KNDQI>
- Greece. *Encyclopædia Britannica* [online]. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Greece/The-Goudi-coup>
- Greece in the 2nd. *A History of Greece* [online]. [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://www.ahistoryofgreece.com/worldwarII.htm>
- The Greek Civil War. *A History of Greece* [online]. [cit. 2022-03-07]. Dostupné z: <https://www.ahistoryofgreece.com/civilwar.htm>